

Nr 52.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående en gemensam skolöverstyrelse; given Stockholms slott den 28 januari 1919.

Under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag vill Kungl. Maj:t härigenom föreslå riksdagen att

dels godkänna den av departementschefen i statsrådsprotokollet förordade staten för skolöverstyrelsen med därvid fogad övergångsstat att tillämpas från och med år 1920 ävensom de av departementschefen föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av i de olika staterna upptagna avlöningsförmåner;

dels — med uteslutande ur riksstaten av det för närvarande till skolöverstyrelsen uppförda ordinarie anslaget å 131,825 kronor — uppföra två nya ordinarie anslag, det ena: skolöverstyrelsen å 250,300 kronor och det andra: skolöverstyrelsen, övergångsstat, å 5,900 kronor;

dels vid bifall härtill minska det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 78,950 kronor, kommande härvid ävensom under förutsättning av bifall till de av departementschefen under punkterna 165, 168 och 172 i det vid årets statsverksproposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden sistberörda reservationsanslag att uppgå till 7,629,700 kronor;

dels medgiva, att ålderstilläggen för de å skolöverstyrelsens stat ävensom övergångsstat upptagna befattningshavarna må utgå av det under riksstatsens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

dels föreskriva, att chef eller ledamot av skolöverstyrelsen, som må vid tillträdet till befattningen såsom delägare tillhöra vare sig lärarnas

vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa eller folkskollärarnas änke- och pupillkassa, skall vara skyldig att även såsom chef eller ledamot i överstyrelsen kvarstå i den av nämnda båda kassor, i vilken han vid sagda tidpunkt är delägare, med iakttagande därvid att sådan befattningshavare skall tillhöra vederbörande kassa med det inom densamma förekommande högsta delaktighetsbeloppet samt med de rättigheter och skyldigheter i övrigt, vilka tillkomma delägare, som innehar befattning, med vilken är förenad skyldighet att tillhöra kassan;

dels bestämma, att envar, som med eller efter den nya lönestatens ikraftträdande tillträder befattning i skolöverstyrelsen, skall vara pliktig att underkasta sig de av departementschefen för åtnjutande av avlöningsförmåner å överstyrelsens stat föreslagna villkor och bestämmelser;

dels till skolöverstyrelsen för följande ändamål på extra stat för år 1920 såsom särskilda förslagsanslag, högst, anvisa nedan angivna belopp, nämligen:

för beredande av arvode åt en extra ledamot å folkskolavdelningen 7,800 kronor, varav 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar;

till arvode åt byggnadssakkunnigt biträde 3,500 kronor;

för beredande av arvode åt en extra vaktmästare 1,300 kronor;

för inspektion och sakkunniga biträden 16,800 kronor;

till förstärkande av det å överstyrelsens ordinarie stat uppförda anslaget till expenser m. m. 11,500 kronor samt

till förhyrande av ämbetslokal åt överstyrelsen 26,000 kronor;

dels ock på tilläggsstat för år 1919 såsom särskilda förslagsanslag, högst, anvisa till förstärkning av det i läroverksöverstyrelsens stat uppförda anslaget till tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. 7,250 kronor samt till bestridande under år 1919 av ökade arvoden åt semestervikarier för skolöverstyrelsens medlemmar 3,240 kronor.

De till ärendet hörande handlingarna skola tillhandahållas riksdagens vederbörande utskott.

GUSTAF.

Värner Rydén.

Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 28 januari 1919.

Närvarande:

Hans excellens herr statsministern EDÉN,
Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena HELLNER,
Statsråden: PETERSSON,
PETRÉN,
NILSON,
LÖFGREN,
RYDÉN,
UNDÉN,
THORSSON.

Departementschefen, statsrådet Rydén anförde härefter:

Vid anmälan den 9 januari 1919 av frågor tillhörande regleringen av utgifterna för år 1920 under riksstatens åttonde huvudtitel erinrade jag under punkten 160 av det vid statsverkspropositionen fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden om ett av särskilda sakkunniga framlagt förslag om en gemensam skolöverstyrelse. Jag var då ej beredd framlägga förslag i ärendet utan hemställde, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att, i avbidan på proposition angående en gemensam skolöverstyrelse — ej mindre med utslutande ur riksstaten av därstädes under åttonde huvudtiteln nu uppförda ordinarie anslag till skolöverstyrelsen å 131,825 kronor än även med minskning av det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med 78,950 kronor, motsvarande summan av den nuvarande läroverksöverstyrelsens stat — för ändamålet

*Gemensam
skolöver-
styrelse.*

beräkna ett belopp av 318,600 kronor, därav dels såsom ordinarie anslag 252,200 kronor, dels ock på extra stat för år 1920, såsom förslagsanslag, högst, 66,400 kronor till extra ledamot å skolöverstyrelsens folkskolavdelning m. m. Jag torde få erinra därom, att denna min hemställan blev av Kungl. Maj:t bifallen.

Jag anhåller nu att ånyo få för Kungl. Maj:t anmäla ifrågavarande ärende.

I anledning av Kungl. Maj:ts i proposition nr 96 till 1918 års riksdag gjorda framställning angående upprättande av praktiska ungdomsskolor förklarade sig riksdagen i skrivelse den 24 maj 1918, nr 248, icke kunna godkänna i nämnda proposition framställt förslag om inrättande av en särskild överstyrelse för yrkesundervisningen utan sade sig på anförda skäl anse, att den centrala ledningen av yrkesundervisningen och överstyrelsen för folkundervisningen skulle med fördel kunna sammanföras till ett gemensamt ämbetsverk, benämnt skolöverstyrelsen, med en folkskolavdelning och en yrkesskolavdelning. I sagda skrivelse anmälde riksdagen vidare bland annat, att riksdagen beträffande folkskolöverstyrelsens utvidgning till en sålunda organiserad skolöverstyrelse godkänt ny ordinarie stat för folkskolöverstyrelsen under ändrat namn av skolöverstyrelsen, att tillämpas från och med år 1919.

Då det sedermera gällde, att närmare fixera och reglera de förvaltningsområden, som äro angivna för å ena sidan läroverksöverstyrelsen, å andra sidan den av riksdagen beslutade nya skolöverstyrelsen, samt att mellan dessa båda styrelser anordna ett ändamålsenligt och nödvändigt samarbete, visade det sig att en sådan reglering icke kunde tillfredsställande åstadkommas, förrän hithörande spörsmål blivit mer ingående dryftade och grunderna för en ändamålsenlig anordning av den centrala ledningen för samtliga till det allmänna skolväsendet hörande undervisningsanstalter blivit fastslagna. Vid övervägande av dessa grunder för den centrala ledningens anordnande syntes mig det år 1913 aktuella spörsmålet om en gemensam skolöverstyrelse i viss mån hava kommit i ett förändrat läge, och jag ansåg därför även denna fråga förtjänt att i nämnda sammanhang tagas under förnyad omprövning såsom innebärande en tänkbar utväg till förhandenvarande svårigheters undanröjande.

För verkställande av nyssnämnda utredningsarbeten erhöll jag den 11 sistlidne juli Kungl. Maj:ts bemyndigande att tillkalla högst fem sakkunniga och utsåg jag till sakkunniga ledamoten av riksdagens första kammare, bruksägaren O. M. Strömberg, ledamöterna av riksdagens andra kammare, lantbrukaren Sven Bengtsson och lektorn K. A. W. Björck, ge-

neraldirektören och chefen för skolöverstyrelsen B. J:son Bergqvist samt överdirektören och chefen för läroverksöverstyrelsen A. W. Falk.

Den 9 sistlidne december hava de sakkunniga till mig avgivit betänkande i frågan, över vilket underdåniga yttranden infordrats från läroverks- och folkskolöverstyrelserna.

De sakkunnigas förslag åsyftar avvägbringande av en för hela det allmänna skolväsendet gemensam central ledning, organiserad i huvudsak efter samma grunder som den av riksdagen redan beslutade skolöverstyrelsen och med inneslutande jämväl av den nuvarande läroverksöverstyrelsen.

Efter en historisk översikt över tidigare strävanden i vårt land att för undervisningsväsendet i dess helhet eller för olika grenar därav skapa en central ledning samt efter en närmare redogörelse för de nuvarande överstyrelsernas tillkomst och organisation, hava de sakkunniga lämnat en ingående motivering för behovet av enhetlighet i undervisningsväsendets ledning. De sakkunniga anföra därvid bl. a.:

»Med hänsyn till de många och stora uppgifter av mera allmän natur, som numera föreligga för en central ledning av landets undervisningsväsen, torde det vara ofrånkomligt, att samarbetet mellan de olika grenarna av denna ledning omöjligen skall kunna inskränkas till det fåtal ärenden, som det nu författningsenligt skall avse, eller hållas inom de trånga gränser, av vilka det för närvarande är bundet. Särskilt torde det böra uppmärksammas, att skolöverstyrelsen, sedan de tekniska läroanstalterna och handelsgymnasierna blivit förlagda under densamma, kommer att fungera såsom chefsmyndighet över undervisningsanstalter av med de allmänna gymnasierna mycket närbesläktad karaktär. Därigenom att detta blivit fallet, kan den beslutade skolöverstyrelsen redan sägas hava erhållit en sådan ställning, att ingen principiell förändring i dess verksamhetsområde skulle inträda, därest jämväl de senare underordnades densamma. Men därmed har också ett av de skäl, som, då organisationsfrågan senast var aktuell, var ägnat att ingiva starka betänkligheter mot samarbetets realiserande genom en enhetlig överstyrelse, bortfallit. Till dessa förhållanden återkomma vi utförligare i det följande.

Ur allmänt samhällelig synpunkt framstår kravet på enhetlighet i undervisningsväsendets ledning såsom ett önskemål av ytterligt betydelsefull innebörd. Den dualism, som nu härutinnan råder, och som i visst avseende kan komma att bliva än mera skärpt efter sammanförandet av folkundervisningens och yrkesundervisningens ledning inom en gemensam skolöverstyrelse, måste betecknas såsom allt annat än lycklig. Omsorgen

Behovet av
enhetlighet
i undervis-
ningsväsen-
dets led-
ning.

Sakkunniga.

om den ungdom, vars undervisning och utbildning, oberoende av stånd eller ekonomiska villkor, utgör en av samhällets viktigaste funktioner, kräver, att de olika anstalter, i vilka denna fostran försiggår, och vilka alla sträva mot samma gemensamma mål, danandet av dugliga svenska medborgare, även utrustas med en i största möjliga utsträckning gemensam ledning. Först då så skett, hava de för hela vårt folks undervisning gemensamma uppgifterna erhållit ett synligt uttryck, först då hava möjligheter skapats för ett allsidigt överblickande och bedömande av undervisningsfrågorna i stort.

Även ur pedagogisk och ekonomisk synpunkt är åstadkommandet av enhetlighet i ledningen av arbetet i våra barndoms- och ungdomsskolor ett reformkrav av synnerlig vikt. Sålunda förefinnas en mängd undervisnings- och uppfostringsfrågor av väsentligen principiell innebörd, vilkas enhetliga behandling och lösning måste anses utgöra en djupt betydelsefull angelägenhet. Till sådana frågor höra icke blott de, vilka omedelbart avse det arbete, som i skolorna bedrives i intellektuellt och moraliskt bildande syfte. Till dem höra givetvis även de allt mera uppmärksammade spörsmålen om sundhetsförhållandena i skolorna samt ungdomens fysiska uppfostran, ävensom de därmed i nära sammanhang stående frågor om undervisningslokaler samt undervisnings- och inredningsmateriell. I detta sammanhang bör jämväl erinras om de omfattande organisationsspörsmål, såväl i vad de avse skolväsendet i dess helhet som enskilda skoltyper, som stå på dagordningen, spörsmål, vilka endast kunna vinna på en allsidig belysning och samfällad handläggning. Ett underlättande av utbyte utav erfarenheter mellan representanter för undervisningsarbetets olika sidor skulle obetingat bliva en följd av ledningens sammanförande, i synnerhet som därmed måste följa en viss gemensamhet i fråga om inspektionsverksamheten, lärarutbildningen och befordringsväsendet. Slutligen föreligga en mångfald ärenden av ekonomisk natur, vilka ej mindre ur undervisningsväsendets egen synpunkt än även med hänsyn till en sund rikshushållning påkalla gemensam behandling av de olika skolformernas målsmän.

Sakkunniga anse sig böra något utförligare utveckla nu mera antydningssvis berörda synpunkter.

Därvid torde de nämnda princip- och organisationsspörsmålen i främsta rummet böra ägnas uppmärksamhet. Förhållandet mellan folkskolan å ena sidan och de allmänna läroverken samt privatläroverken å andra sidan är för närvarande sådant, att ett ständigt utbyte av lärjungar dessa undervisningsanstalter emellan i stor utsträckning äger rum. En lärjunge, som en termin tillhör den ena anstalten, åtnjuter en annan termin undervisning i den andra. Formerna för denna lärjungarnas övergång skulle av-

sevärt främjas av gemensam reglering. Likaledes skulle anstalternas anpassning efter varandra i fråga om inträdesfordringar m. m. hava största fördel av ett ingående samarbete. Undervisningsmetoder, lärokurser, anskaffandet och tillhandahållandet av materiell och läroböcker påkalla gemensamma överväganden och gemensamma åtgärder från deras sida, vilka hava ledningen av de olika undervisningsgrenarna sig anförtrodd. Ur social och pedagogisk synpunkt måste ett utbyte vid gemensam rådpläging av erfarenheter kunna förväntas bliva i hög grad fruktbringande. Det nu i många hänseenden oklara förhållandet mellan folkskolan och privatläroverken påfordrar ävenledes gemensam utredning och lösning.

Ser man vidare på den undervisande och uppfostrande verksamhet, som bedrives å ena sidan i de allmänna läroverkens och flickskolornas mellanklasser och å andra sidan i de högre folkskolorna och de kommunala mellanskolorna, är denna icke blott ur mera allmänna synpunkter utan även i fråga om detaljer nästan helt och hållet sammanfallande. Kurserna äro i det hela desamma, metoderna överensstämmande, läroböcker och materiell i stor utsträckning gemensamma. Skolformerna högre folkskola och kommunal mellanskola stå varandra också i organisatoriskt hänseende mycket nära, ett förhållande, varom jämväl av löneregleringskommittén och departementschefen erinrats i samband med frågan om lönereglering för de olika läroanstalternas personal. Den kommunala mellanskolan utgår principiellt från och är i grund och botten endast en särskild form av den högre folkskolan, även om den på grund av vissa hittills rådande övergångsförhållanden ännu i ej så få fall i verkligheten haft en annan upprinnelse. Enligt nu gällande ordning står emellertid högre folkskolan under skolöverstyrelsens inseende, men kommer, så snart den erkänts såsom kommunal mellanskola, under läroverksöverstyrelsens ledning. Förlorar den åter sin egenskap av kommunal mellanskola, måste den återgå till högre folkskola och kommer således åter under folkskolöverstyrelsens inseende. Arbetet i den kommunala mellanskolan bygger på arbetet i folkskolan och förutsätter därför — om den kommunala mellanskolan inom sin begränsade tidsram skall kunna fylla sin uppgift utan överansträngning av lärjungarna och utan att deras kunskaper skola bliva undermåliga —, ej blott ingående kännedom om utan också noggrannt hänsynstagande till detsamma. Ytterligare må erinras därom, att den högre folkskolan och den kommunala mellanskolan i stor utsträckning ställa enahanda krav på lärarkrafter och skollokaler. I kommunalt avseende hava de ock en fullt likartad ställning. Slutligen torde i detta sammanhang böra framhållas, att de kommunala mellanskolornas liksom real- och samskolornas ungdom går att fullfölja sin utbildning dels i läroverkens gymnasier, dels i de

tekniska och handelsgymnasierna. Under dylika omständigheter måste det sägas vara en mindre tillfredsställande ordning, att ledningen av denna fortsatta utbildning är överlämnad åt skilda ämbetsverk.

En undersökning av förhållandena i allmänhet å överstadiet ger vid handen, att fortsättningsskolorna, lärlings- och yrkesskolorna, folkhögskolorna, de tekniska gymnasierna, handelsgymnasierna samt i stort sett också de tekniska fackskolorna avse ett åldersstadium, som sammanfaller med läroverkens gymnasialstadium. Även om mål och metoder i dessa olika undervisningsanstalter äro och nödvändigtvis måste vara olika, erbjuder sig dock en mångfald spørsmål, vilkas lösning avgjort skulle främjas genom gemensamma överväganden. Den s. k. övergångsåldern och det närmast därefter följande åldersskedet av det mänskliga livet höra till de på en gång mest ömtåliga och för den kommande utvecklingen mest betydelsefulla skedena och påkalla utan tvivel — huru skilda de individuella utvecklingsmålen än kunna vara — en samfäld behandling av en mängd dithörande uppfostringsfrågor, för vilkas tillfredsställande lösning ett utbyte av på olika områden vunna erfarenheter är i högsta grad önskvärt.

Med hänsyn till undervisningsarbetets mera speciella sidor kunna ävenledes ett flertal angelägenheter anföras, vilka med fördel böra göras till föremål för samfäld behandling. Bland sådana undervisningsväsendet i dess helhet berörande uppgifter må nämnas: läroböcker i åtskilliga ämnen, åstadkommande av lämpliga läseböcker framförallt i modersmålet, åvägabringande av kartor, plancher och annan undervisningsmaterieell.

Undervisningen i teckning, gymnastik, musik, manlig och kvinnlig slöjd och hushållsgöromål är ifråga om både metoder, materieell, lärarkrafter och inspektion fullständigt sammanfallande för de under de båda styrelserna lydande läroanstalterna.

Ävenledes erbjuda, såsom redan antytts, frågor rörande skolhusbyggnader många gemensamma punkter. I stort sett ställa de samma pedagogiska, hygieniska och arkitektoniska krav, de påfordra ävenledes samma utredning och behandling i ekonomiskt och kommunalt hänseende. Av dessa anledningar föreligger ett behov av utbyte av erfarenheter och åsikter inom den centrala myndigheten.

Slutligen torde böra nämnas, att organisationen och ledningen av de olika läroanstalternas bibliotek bör försiggå efter i det hela gemensamma synpunkter.

Ett av de områden, där bristen på enhetlighet i ärendenas handläggning för närvarande är som mest kännbar, är lärarutbildningen. Utbildningen av lärare för de allmänna läroverken, folkskoleseminarierna samt flickskolorna försiggår icke blott efter samma normer utan även i stort

sett vid samma anstalter. Sålunda berättigar genomgången provårskurs vid allmänt läroverk till erhållande av anställning såsom ämneslärare såväl vid läroverk och högre lärarinneseminariet som vid folkskoleseminarierna. Vid folkskoleseminarium genomgången provårskurs medför enahanda rättighet. Likaledes äro de av överstyrelserna föranstaltade fortbildningskurserna i stor utsträckning av den art, att de böra vara gemensamma för lärare vid samtliga ovannämnda läroanstalter. I de städer, där provårskurs redan finnes anordnad vid såväl allmänt läroverk som folkskoleseminarium, har samarbete i viss utsträckning redan kommit till stånd. Emellertid kvarstår som ett hittills icke realiserat önskemål, att enhetlighet må åvägabringas jämväl vid prövningen av ansökningar till sådana kurser. För närvarande anställa överstyrelserna i stort sett denna prövning var för sig och oberoende av varandra. På grund av det sålunda tillämpade förfaringssättet har det icke kunnat undvikas, att hänvisningen av provårskandidater blivit i påfallande grad ojämn, särskilt i det avseendet, att till seminariernas provårskurser i åtskilliga fall kommit att hänvisas aspiranter med meriter väsentligt underlägsna deras, som av läroverksöverstyrelsen måst avvisas. I nu ifrågavarande avseende torde ävenledes böra framhållas önskvärdheten utav, att ledningen vid de olika lärarutbildningsanstalterna blir i möjligaste utsträckning enhetlig. Det lär nämligen med nuvarande dualism i ledningen icke kunna undvikas, att bedömandet av lärarkandidaterna vid olika provårsinstitutioner blir behäftat med en ojämnhet, vilken vid senare befordran för den enskilde måste komma att medföra icke ringa olägenhet och leda till orättvisor. Vid gemensam ledning torde det kunna förväntas, att ifrågavarande missförhållanden skola bliva i väsentlig mån undanröjda.

En annan betydelsefull sida i undervisningsväsendets administration bör i detta sammanhang icke lämnas obeaktad. Helt visst skulle det vid vissa befordringsärendens handläggning innebära avsevärda fördelar, om större gemensamhet förefunnes inom den centrala ledningen för de olika ifrågavarande läroanstalterna. Visserligen måste det uppställas såsom ett bestämt önskemål, att även vid en större gemensamhet i ledningen av undervisningsväsendet, varje särskilt undervisningsområde får sina befordringsfrågor behandlade utan störande inblandning av målsmän från andra undervisningsområden. Men detta hindrar givetvis icke, att även i denna punkt ett intimare samarbete inom ledningen skulle medföra vissa fördelar. Det är nämligen uppenbart, att den genom inspektion inhämtade personliga kännedomen om vederbörande lärare i många fall måste bliva synnerligen värdefull, då det gäller att bedöma en sökandes kompetens för en viss befattning. Alldeles särskilt måste detta bliva fallet vid den

folkskolöverstyrelsen åliggande prövning, som föregår behörighetsförklaring till lektorstjänst vid folkskoleseminarium enligt det av 1918 års riksdag fattade beslutet. Med nu bestående ordning möter det vissa praktiska svårigheter för folkskolöverstyrelsen att på rent personlig väg förvärva nödig erfarenhet rörande de ej få vid de allmänna läroverken tjänstgörande lärare, som önska ifrågakomma till befordran vid folkskoleseminarium. Annorlunda skulle förhållandena härutinnan givetvis bli, därest läroverk och folkskoleseminarier stode under en central ledning med möjligheter till ett mera ingående samarbete.

Likaledes är det uppenbart, att en starkare sammanhållning av läroverkens, folkundervisningens och de tekniska läroanstaltarnas ledning skulle vara ägnad att till ömsesidig fördel tillgodose kravet på vederbörlig fackkunskap inom den centrala ledningen själv. Icke utan skäl hava understundom klagomål förnummits däröver, att inom de olika överstyrelserna vissa ämnen sakna vetenskapligt fackutbildad representation. Så är fallet för närvarande inom läroverksöverstyrelsen med exempelvis ämnena modersmålet och klassiska språk, medan folkskolöverstyrelsen enligt sakens natur endast kan hava vetenskapligt utbildade företrädare för ett mindre antal ämnen. Att ett dylikt, med nuvarande anordning av den centrala ledningen ofrånkomligt förhållande skall vara förbundet med kännbara olägenheter såväl vid handläggning av vissa befodringsärenden som vid avvägbringande av fackinspektion inom olika undervisningsämnen, ligger i öppen dag. Lika uppenbart är emellertid, att med en mera enhetlig, gemensamheten bättre tillgodoseende ledning av undervisningsväsendet nyssnämnda svårigheter skulle kunna — åtminstone i den mån rekryteringen av ledamotstjänsterna medgäve ett hänsynstagande härtill — väsentligen förminskas. Sakkunskapen inom de olika undervisningsområdena skulle lätteligen kunna tagas i anspråk för ändamål, som här omförmäls, och på så sätt erforderlig fackrepresentation utan merkostnad för statsverket åstadkommas.

Vad slutligen angår de i det föregående berörda frågor av ekonomisk innebörd torde, särskilt beträffande anslagsäskanden hos riksdagen, det icke erfordras någon utförligare motivering, för att fördelarna av en mera enhetlig handläggning av dylika ärenden skola tydligt framstå. Givetvis måste det, för vinnande av erforderlig planmässighet i kraven på statens ekonomiska bistånd vid undervisningsväsendets främjande, vara av synnerlig betydelse, att framställningarna härutinnan bedömas och avgöras från en standpunkt, som möjliggör överskådande av skolväsendet i dess helhet.

Av här i korthet lämnade framställning torde — såsom jämväl av

folkundervisningskommittén tidigare framhållits. — omedelbart framgå, att de uppgifter, som nu tillkomma å ena sidan läroverksöverstyrelsen, å andra sidan folkskolöverstyrelsen (respektive skolöverstyrelsen), äro varandra i grundläggande hänseenden alltför likartade, för att de med fördel skulle kunna behandlas allenast med det lösa och tillfälliga samband, som kan förefinnas mellan tvenne centrala verk med närbesläktade verksamhetsområden i allmänhet. Från synpunkten av stats- och samhällslivet i dess helhet äro de dock att anse allenast såsom delar av samma stora enhet. En ställning, som komme dem att inför det allmänna framträda som målsmän för skilda, måhända stundom stridiga och med varandra rivaliserande intressen skulle helt visst icke kunna undgå att bliva till skada för dessa intressen, än för det ena, än för det andra. En sund utveckling av arbetet på vår ungdoms undervisning och uppfostran kräver enligt vår uppfattning med nödvändighet, att detta arbete alltigenom ledes och bedömes från mera enhetliga synpunkter än nu sker. Endast på detta sätt är det tänkbart, att det samförstånd och det stöd av ömsesidiga erfarenheter, som äro ett oundgängligt villkor för framgången i detta arbete, verkligen kunna uppnås. Den riktning, som vårt undervisningsväsen i sin utveckling numera tagit, medför å ena sidan, att det inre sambandet mellan samtliga detsamma tillhörande läroanstalter allt mer och mer stärkes, och leder å andra sidan med nödvändighet därtill, att vissa gränsområden uppstå, där de olika läroanstalternas arbetsuppgifter nära beröra varandra. Hänsynen till samtliga nu framhållna omständigheter kräver efter vår åsikt, att åtgärder vidtagas i syfte att åvägabringa en i största möjliga utsträckning enhetlig ledning av undervisningsväsendet i dess helhet. Om nödvändigheten av ett nära samarbete mellan ledningarna för skolväsendets skilda grenar hava bland de sakkunniga icke heller rått delade meningar.»

De sakkunniga övergå därefter att närmare utveckla, huru det nödiga samarbetet lämpligen bör åvägabringas. De erinra därvid inledningsvis om de stadganden, som redan nu förefinnas i de båda överstyrelsernas instruktioner rörande gemensam handläggning av vissa ärenden, vilka föreskrifter de anse i allt väsentligt överensstämma med de i kungörelsen den 16 februari 1900 givna i fråga om samarbetet mellan de centrala ämbetsverken i allmänhet.

Beträffande nu förevarande angelägenhet anföra de sakkunniga bl. a.:

»Vid en blick på de ärenden, som enligt den nu lämnade redogörelsen för närvarande skola göras till föremål för samfällad behandling av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen, faller det lätt i ögonen, att bland dessa icke finnes upptagen en enda av de stora frågor av allmän

Formen för
sam arbetet.

Sakkunniga

natur, vilka, enligt vad vi i det föregående framhållit, i främsta rummet påfordra en enhetlig och gemensam behandling av den centrala ledningen av landets skolväsen. Här saknas sålunda de viktiga frågorna angående organisationen av samt mål och metoder för arbetet vid de överstyrelserna underlydande anstalterna, ävensom de ej mindre betydelsefulla frågorna angående sundhetsförhållanden samt undervisnings- och inredningsmateriell. Mest påfallande torde dock vara, att frågorna om anslagsäskanden hos riksdagen icke funnit någon som helst plats bland de angelägenheter, som ansetts kräva samfällid behandling. De frågor, som nu gällande förordning anvisar till gemensam handläggning, äro samtliga av mera speciell natur, avseende i främsta rummet vissa sidor av lärarutbildningen och över huvud sådana spörsmål, som på grund av den gemensamhet i själva förvaltningsområdet, vilken faktiskt redan nu förefinnes, icke kunnat undgå att behandlas gemensamt.

Nu påpekade förhållanden ha också medfört, att enligt gällande bestämmelser formerna för samarbetet mellan de båda överstyrelserna ansetts i stort sett kunna inskränkas till sådana, som i allmänhet gälla för samarbetet mellan statens centrala verk. En följd härav har återigen, efter vad vi inhämtat, blivit, att det personliga samarbete, som ägt rum mellan de båda skolöverstyrelserna, ingalunda antagit en så ingående och omfattande karaktär, som det faktiskt förhandenvarande, av oss i det föregående konstaterade behovet av samarbete påkallat. I många fall har samarbetet inskränkt sig till det rent expeditionella området, sedan hithörande frågor blivit avhandlade telefonledes eller eljest under hand av vederbörande befattningshavare inom de båda ämbetsverken. Att en sådan sakernas ordning kunnat utbilda sig, har sin naturliga förklaringsgrund däri, att, sedan riksdagen år 1913 avvisat förslaget om en gemensam skolöverstyrelse, de sedermera utfärdade instruktionerna för överstyrelserna icke kommo att upptaga någon som helst uppfordran eller eggelse för överstyrelserna till att i samarbetet gå utöver de tränga gränser, sagda instruktioner uppdrogo. Ja, även om i överstyrelserna kunnat finnas någon personlig benägenhet att överskrida dessa gränser, ha nu påpekade förhållanden kommit att verka dämpande och återhållande.»

Med hänvisning till påpekade förhållanden göra de sakkunniga gällande, att det nu tillämpade samarbetet mellan överstyrelserna icke tillgodoser de krav på enhetlighet inom undervisningsväsendets ledning, som av de sakkunniga vitsordats såsom oavvisliga. Nya former för detta samarbete måste sålunda skapas och därvid framstode det såsom oundgängligen nödvändigt, att säkerhet vunnes för att samarbetet bleve på ett

effektivt sätt tillgodosett. Även om beträffande den närmare utgestaltningen av dessa former olika möjligheter framställde sig, hade vissa allmänna grundsatser från början stått fullt klara.

Rörande detta spörsmål yttra de sakkunniga:

•Till sådana grundsatser hör i främsta rummet, att det icke överlåtes åt tillfälligheten, om eller på vad sätt ett samarbete mellan de olika ledningarna kommer till stånd, utan att det fastmer måste skapas en sådan anordning för det gemensamma arbetet, som innebär full garanti för att de frågor, vilka påkalla gemensam handläggning, också, så ofta så påfordras, göras till föremål för sådan behandling, ävensom att formerna för samarbetet därvid på lämpligt sätt anpassas efter ärendenas olika art och betydelse.

Sålunda måste enligt vår mening sörjas för, att alla viktigare frågor, som angå undervisningsväsendet i dess helhet, både den högre skolundervisningen, folkundervisningen och yrkesundervisningen, bliva behandlade vid plenarsammanträden, vid vilka samtliga medlemmarna av de centrala styrelserna böra om möjligt vara tillstädes. På motsvarande sätt böra frågor, som angå antingen endast det högre skolväsendet och folkundervisningen eller endast folkundervisningen och yrkesundervisningen eller endast det högre skolväsendet och yrkesundervisningen, behandlas vid plenarsammanträden, i vilka de medlemmar, vilkas arbetsområden därvid beröras, böra delta. Slutligen böra sådana frågor av mindre betydelse eller omfattning, som angå antingen undervisningsväsendet i dess helhet eller några av dess olika områden, behandlas samfällt under former, som motsvara dem, vilka i allmänhet vid den centrala förvaltningen gå under benämningen av chefsärenden, och i vilkas behandling förutom vederbörande chef en eller annan ledamot deltagar.

Enligt vår mening ligger det en utomordentlig vikt vid att lämpliga bestämmelser om de nu antydda arbetsformerna icke blott meddelas, utan att de även med största möjliga lätthet och säkerhet kunna tillämpas. Därför måste det i möjligaste utsträckning sörjas för, att i anordningen av den centrala ledningen allt sådant undvikes, som kan göra samarbetet under de nyss antydda formerna svårt att få till stånd eller svårt att överblicka och leda. Ju smidigare den arbetsapparat, som här är i fråga, kan göras, ju mera organiskt den kan växa samman med den centrala ledningens arbete i allmänhet, desto större utsikt finnes till att den skall fungera på det rätta sättet och vid de rätta tillfällena.»

Vid övervägande av olika möjligheter för åstadkommande av en arbetsapparat av nu antydda beskaffenhet, hava två olika vägar erbjudit sig. Å ena sidan kunde det tänkas, att läroverksöverstyrelsen och skolöver-

styrelsen fortfarande bibehållas såsom tvenne fristående styrelser och att den apparat, som behövdes för det gemensamma arbetet, åvägabragtes genom en utbyggnad av de former, som redan nu finnas föreskrivna för överstyrelsernas gemensamma arbete. Den gemensamma arbetsapparaten skulle sålunda läggas *utanför* överstyrelserna. Å andra sidan erbjöde sig givetvis den utvägen, att nämnda apparat förlades *inom* de båda styrelserna och organisiskt införlivades med överstyrelsernas övriga arbetsformer, en anordning, som skulle leda till att de båda överstyrelserna förenades till ett gemensamt ämbetsverk med skilda avdelningar på samma sätt som folkskolöverstyrelsen och den av Kungl. Maj:t till 1918 års riksdag föreslagna yrkesskolöverstyrelsen redan nu förenats till ett gemensamt ämbetsverk.»

I fortsättningen utveckla de sakkunniga de båda alternativens innebörd på följande sätt:

»Bleve den i det föregående berörda apparaten för det gemensamma arbetet — såsom det första alternativet avser — förlagd *utanför* de båda styrelserna, synes denna närmast böra antaga formen av en särskild delegation, sammansatt av medlemmar ur läroverksöverstyrelsen samt ur endera eller båda skolöverstyrelsens avdelningar, alltefter föreliggande ärendens karaktär. Vid ärenden av mera allmän eller principiell natur (berörande organisation, inspektion, lokaler, materiell, fysisk fostran, anslagsaskanden m. m.) borde läroverksöverstyrelsen samt skolöverstyrelsens båda avdelningar vara representerade, lämpligen av cheferna, samt ytterligare minst 2 ledamöter från varje avdelning respektive styrelse, därav de båda avdelningscheferna inom skolöverstyrelsen. Antalet medlemmar i delegationen skulle sålunda komma att uppgå till minst 8. Ärenden berörande endast läroverksöverstyrelsens och endera avdelningens inom skolöverstyrelsen verksamhetsområde skulle handläggas vid sammanträde med cheferna, avdelningscheferna samt om möjligt samtliga ledamöter inom vederbörande styrelse respektive avdelning, således tillsammans minst 6 medlemmar.

Vad slutligen angår de förut berörda så kallade chefsärendena, torde dessa lämpligen med här ifrågasatta behandlingssätt kunna handläggas av cheferna samt en representant för varje avdelning, respektive styrelse.

Till ordförande vid delegationens sammanträden borde en av de båda verkscheferna utses av Kungl. Maj:t.

Väljes åter det andra av de båda förut nämnda alternativen, och det gemensamma arbetet följaktligen komme att förläggas till den för undervisningsväsendet i dess helhet gemensamma överstyrelsen, kommer givetvis chefen för denna att vara den självskrivne ledaren av detta arbete liksom

av allt övrigt arbete inom överstyrelsen. Och vad formerna för detta arbete beträffar, komme dessa i stort sett att sammanfalla med de arbetsformer, som måste komma att tillämpas inom den av riksdagen redan beslutade skolöverstyrelsen. Skillnaden blir endast den, att den plenarform, som avser samtliga underlydande läroanstalter, kommer att omfatta även representanter för den avdelning inom överstyrelsen, som har att handlägga ärenden angående det högre skolväsendet, och att vid behandlingen av sådana chefsärenden, som avse sagda högre skolväsen, även en representant för läroverksavdelningen kommer att närvara.»

De sakkunniga ingå därefter på en närmare prövning av de båda alternativen och anföra därvid bl. a.:

»Bibehållas — enligt det första alternativet — de båda nuvarande överstyrelserna fortfarande såsom tvenne fristående ämbetsverk, komma dessa, även om åt den ifrågasatta delegationen skulle kunna givas den bästa möjliga anordning, att i det yttre markera en dualism i den centrala ledningen, som måste komma att stå hindrande i vägen för den uppfattning av vårt undervisningsväsens enhetlighet och inre sammanhang, som vi i det föregående framhållit såsom en ur principiell synpunkt ytterst viktig förutsättning för en sund utveckling av sagda undervisningsväsen. Och man måste säga, att i och med detsamma beträffs en väg, som går i helt annan riktning än den, vilken årets riksdag genom sitt beslut om upprättandet av skolöverstyrelsen betecknat såsom den önskvärda.

Det torde ock vara att befara, att de separatistiska synpunkter, ej sällan grundade på ömsesidig misstro, som tyvärr hittills ej varit okända inom de lärarkårer, vilka representera de olika undervisningsområdena, snarare skulle finna anledning till skärpning än till motsatsen, om en sådan anordning, som den genom det första alternativet betecknade, komme till stånd. Läroverksöverstyrelsen komme alltid att framstå som den mindre i jämförelse med den starkt utvidgade skolöverstyrelsen och samarbetet dem emellan kunde därför lätt nog komma att antaga karaktären av en tävlan, i vilken den större styrelsen redan genom sin numerär ofta rent automatiskt komme att få övertaget. Ett sådant förhållande komme lätt att försvåra och förhindra det samarbete, som åsyftas.

Även om man kunde bortse från nu berörda mera principiella synpunkter, föreligga likväl vissa omständigheter av administrativ och expeditionell natur, vilka måste göra oss betänksamma gent emot det nu ifrågasvarande första alternativet.

Det torde icke kunna undgås, att en delegation av den beskaffenhet, som förut nämnts, bleve en ganska tung och svårhanterlig apparat. Först

och främst är det uppenbart, att för handhavande av delegationen i dess olika former krävdes ett mycket intimt samarbete mellan de båda cheferna och ett omsorgsfullt planläggande, ej sällan långt i förväg, av lämpliga tider för sammanträden. Med den mångfald ärenden, som inom vardera överstyrelsen påkalla uppmärksamhet, och ej minst i betraktande av den inspektionsverksamhet, som åligger överstyrelserna och som komme att fullt självständigt dirigeras inom vardera överstyrelsen, bleve det givetvis ofta förenat med ej ringa svårigheter att sammanföra vederbörande medlemmar till sammanträden till just de tidpunkter, då sådana vore av behovet påkallade. Man har onekligen svårt att värja sig för den farhågan, att sammanträdena ej sällan måste komma att bli beroende av tillfälligheter och att det eftersträfvade samarbetet kunde komma att vedervägas.

Helt annorlunda skulle det i detta avseende ställa sig inom en för hela undervisningsväsendet gemensam överstyrelse. Även om det inom en sådan understundom kan komma att möta svårigheter att finna det mest lämpliga tillfälle till samarbete, är dock att förvänta, att den gemensamma chefen, vilken har hela ledningen av arbetet i sin hand, skall lättare kunna överblicka de föreliggande uppgifterna och i lämplig ordning träffa anstalter, som äro ägnade att tillgodose det gemensamma arbetet. Utan tvivel skulle också hela apparaten för samarbetet få en vida mera smidig och naturlig anordning, icke minst i det avseendet, att den icke komme att framträda såsom något för överstyrelsens arbete i övrigt främmande. Redan den synpunkten, att förhandlingarna fördes mellan medlemmarna av ett och samma ämbetsverk, som förfogade över gemensamma lokaler och i viss utsträckning även över gemensam kanslipersonal, skulle avsevärt bidra till att göra det hela enklare och mindre omständligt.

Det är vidare att märka, att behandlingen av de gemensamma, så kallade chefsärendena inom en gemensam överstyrelse bleve enklare än om två fristående överstyrelser bibehölles. I förra fallet komme nämligen dessa ärenden att föredragas endast inför verkchefen eller vederbörande avdelningschef. I senare fallet måste föredragningen ske inför båda cheferna. Slutligen kunde inom en gemensam överstyrelse det expeditionella förfarandet ställa sig enklare än om två överstyrelser bibehölles. I senare fallet kunde svårigen ett visst dubbelarbete ifråga om protokoll och koncept undvikas.

Om således starka skäl tala för att giva åt det senare av de båda i det föregående behandlade alternativen företrädet, får man emellertid icke förbise, att även detta alternativ kan vara ägnat att framkalla vissa betänkligheter. Sålunda kan det befaras, att chefen för ett så omfattande verk, som en för hela undervisningsväsendet gemensam skolöverstyrelse

skulle bliva, skall komma att betungas med en så betydande arbetsbörda, att han ej i erforderlig och önskvärd utsträckning skall kunna sammanhålla arbetet inom verket. Uppdelningen av ledningen mellan verkschefen och avdelningscheferna kan givetvis också komma att medföra vissa olägenheter. Och likaså kunna helt visst svårigheter komma att möta att finna en för det krävande chefsuppdraget fullt lämplig person, som med erforderlig organisationsförmåga förenar ingående erfarenhet om de olika områden den gemensamma skolöverstyrelsen skulle komma att företräda.

Vad den först nämnda svårigheten angår, är att ihågkomma, att den gemensamma överstyrelsen kommer att dela denna med övriga större centrala ämbetsverk. Såsom i dessa senare sker, måste man även inom skolöverstyrelsen söka förminska eller avhjälpa densamma såväl därigenom att till ledamöter i överstyrelsen utses personer, som var för sina områden äga icke blott nödig fackinsikt utan även förmåga att leda de till de respektive områdena hörande göromålen, som även och framför allt därigenom att till avdelningschefer utses fullt lämpliga personer och att arbetsledningen mellan dessa och verkschefen på ett klokt avvägt sätt fördelas.

Vidkommande nu nämnda fördelning måste enligt vår uppfattning, vilken härutinnan nära ansluter sig till den av riksdagen uttalade, den ifrågasatta styrelsens förmåga att på ett tillfredsställande sätt fylla sina uppgifter i mycket hög grad bliva beroende av att denna fördelning grundas på största möjliga självständighet för de olika avdelningarna inom deras respektive verksamhetsområden samt genomföres och regleras på ett ändamålsenligt sätt. Givet är att härutinnan i skolöverstyrelsen liksom i övriga större verk kunna ur synpunkten av arbetets administrativ-tekniska anordning vissa svårigheter komma att yppa sig, som icke skulle framträda i ett mindre, fristående ämbetsverk. Vi äro emellertid övertygade om att dessa svårigheter icke kunna bliva större än att de under förutsättning av ett gott personligt samarbete och i mån av vunna erfarenheter skola låta sig övervinnas. I varje fall äro de av den formellt-tekniska natur, att de icke böra få stå hindrande i vägen för tillgodo-seendet av de mycket betydelsefulla reala synpunkter om samhörighet och enhetlighet i det allmänna skolväsendet, som vid denna frågas bedömande för oss varit bestämmande.

Vad slutligen angår de möjliga svårigheterna att finna en lämplig chef, torde härvid gälla, att samma olägenhet, säkerligen i ännu högre grad, vidlåder förslaget med delegation, då givetvis den däruti ledande kraften måste besitta icke allenast enahanda allmänna kvalifikationer, som böra tillkomma chefen för en enhetlig skolöverstyrelse, utan därtill även förutsättningarna att, ehuru såsom chef fast vid en av överstyrelserna,

kunna fylla den grannliga uppgiften att handhåva ledningen av de gemensamma frågorna på ett sådant sätt, att de olika överstyrelsernas intressen bliva i lika mån och objektivt tillvaratagna samt den andre verkschefens självständighet eller auktoritet icke lider något intrång. Den farhåga, som en gång tidigare i ett liknande sammanhang blivit uttalad, torde knappast kunna undertryckas, att även om delegationens ordförande vid handläggning av överstyrelsens gemensamma angelägenheter skulle kunna ställa sig mera fristående och överblickande i förhållande till de särintressen, som kunna göra sig gällande inom de olika överstyrelserna, skulle han säkerligen på grund av den misstro, som lätt nog komme att möta honom från det ena hållet, och av de krav, som ställdes på honom från det andra hållet, i sin ämbetsutövning komma att både känna sig och i själva verket också bliva bunden på ett sätt, som för arbetet i fråga om de allra viktigaste spörsmålen kunde bliva till stort men. Sammanföras åter överstyrelserna till ett ämbetsverk, kommer den gemensamme chefen att vara fristående i förhållande till de olika avdelningarna och erhåller i denna sin ställning både en uppfordran och ett stöd att objektivt överblicka och tillvarataga de olika intressena.»

Med hänvisning till vad som under denna prövning framkommit finna de sakkunniga, att kravet på enhetlighet i ledningen av vårt lands undervisningsväsen på mest tillfredsställande sätt tillgodoses genom upprättande av en gemensam skolöverstyrelse, innefattande såväl den nuvarande läroverksöverstyrelsen som den beslutade skolöverstyrelsen samt organiserad enligt i huvudsak de grunder, som av riksdagen fastställts för sistnämnda ämbetsverk. Skolöverstyrelsen bör i överensstämmelse härmed uppdelas å tre relativt självständiga avdelningar: en läroverksavdelning, en folkskolavdelning och en yrkesskolavdelning.

De sakkunniga förklara sig vid intagande av denna ståndpunkt i främsta rummet hava letts av övertygelsen, att ett mera löst ordnande av sambandet mellan de nuvarande överstyrelserna — förutom de svårigheter, som i det föregående framhållits — nödvändigtvis måste komma att medföra en viss isolering mellan desamma, vilken skulle komma att motverka det med åtgärden eftersträfvade syftet. Den förordade anordningen för det gemensamma arbetet måste däremot, såsom läroverksöverstyrelsen i sitt år 1913 avgivna utlåtande betonade, komma att vidga blicken även för de mera partikulära frågorna och även med avseende på dessa stärka känslan av gemensamt ansvar för omvårdnaden om den fosterländska bildningen». Och härvid hade de sakkunniga alldeles särskilt haft för ögonen omsorgen om de allmänna läroverkens utveckling. Såsom jämväl inom riks-

dagen framhållits, kunde det nämligen befaras, att den större och på grund av föreliggande förhållanden alltjämt i tillväxt stadda skolöverstyrelsen skulle komma att med sådan styrka och auktoritet företräda de av densamma representerade intressena, att den mera isolerade mindre styrelsens synpunkter och krav icke skulle förmå tillvinna sig statsmakternas tillbörliga beaktande. Väsentligen annorlunda komme för visso förhållandena att gestalta sig, om undervisningsväsendets samlade krav kunde påräkna stödet av *en* större, auktoritativ centralmyndighet. En sådan skulle nämligen komma att erbjuda målsmännen för de allmänna läroverken och andra under läroverksöverstyrelsen lydande läroanstalter en väsentligt större trygghet att kunna göra sina intressen gällande vid sidan av de stora frågor, som röra det allmänna folkundervisningsväsendet, och vilka på grund av den nuvarande samhällsutvecklingen måste med synnerlig styrka tränga sig i förgrunden och tilldraga sig uppmärksamhet.

Slutligen hänvisa de sakkunniga till den omständigheten, att den nuvarande tidpunkten för ett sammanförande av de båda överstyrelserna ur flera synpunkter måste sägas vara lämplig. Särskilt erinras därom, att omorganisationen kan försiggå samtidigt med att skolöverstyrelsen år 1920 erhåller den gestaltning med avseende på ledamöter och kanslipersonal, som jämlikt beslut av 1918 års lagtima riksdag skall tillkomma densamma. Även lokalfrågan torde i detta sammanhang relativt lätt låta sig ordnas.

Rörande sättet för enhetlighetens åvägabringande har avvikande mening uttalats av en av de sakkunniga, överdirektör Falk, som ansett den av de sakkunnigas majoritet utdömda delegationsapparaten böra prövas, innan den av de sakkunniga förordade sammanslagningen av överstyrelserna komme till stånd. Till stöd härför har anförts:

»I de för var och en av de båda överstyrelserna gällande instruktioner äro upptagna vissa ärenden eller grupper av ärenden, som äro av den art, att de beröra båda styrelsernas verksamhetsområden och därför böra bli föremål för gemensam handläggning. Bestämmelser om formerna för detta samarbete äro intagna i nämnda instruktioner. I det hela kan sägas, att tillämpningen av dessa bestämmelser icke vållat några svårigheter samt att formerna för dessa gemensamma förhandlingar icke varit betungande. De ärenden, det här varit fråga om, hava emellertid endast berört vissa mera speciella områden, och frågor av mera allmän eller principiell innebörd äro bland dem icke upptagna. På grund härav hava frågor av dylik art icke heller varit föremål för gemensam behandling av de båda överstyrelserna. Det är emellertid tydligt, att det är av stor betydelse, att uppfordran till och möjlighet för sådana gemensamma överläggningar kommer till stånd. Häröfver hava även de sakkunniga varit ense, och det

Särskilt yttrande av överdirektör
A. Falk.

är endast beträffande sättet för nämnda önskemåls förverkligande, som olika meningar framkommit. För mig har den naturligaste vägen till nämnda mål synt vara den, som går ut från de nuvarande — eller från och med år 1919 existerande — förhållandena och därefter genom byggande på nu gällande former för samarbete leder till en utveckling och utvidgning av dessa former. Att en sådan utveckling av det nuvarande kan med framgång genomföras, visar det utkast till en utbyggnad på nu gällande arbetsformer, som av de sakkunniga uppgjorts och i föreliggande betänkande i korthet skisserats. Utan tvivel kan detta utkast ytterligare förbättras och därigenom större enkelhet och smidighet vinnas i anordningarna för de gemensamma förhandlingarna. Emellertid bör härvid ihågkommas, att de större plenarsammanträdena, vilkas anordnande givetvis möter särskilda svårigheter, alltid komma att inera sällan äga rum och att detta gäller vare sig man har två skilda överstyrelser eller en gemensam skolöverstyrelse. Den ojämförligt största delen av arbetet kommer alltid att bli förlagd till den särskilda överstyrelsen eller, om denna består av två eller flera avdelningar, till var och en av dessa. Det är därför av största vikt, att arbetet inom dessa avdelningar blir på ett ändamålsenligt sätt organiserat samt att ledningen och sammanhållningen av detta arbete blir så enhetlig och fast som möjligt.

I nämnda avseende torde emellertid icke kunna undvikas, att inom en gemensam överstyrelse vissa svårigheter uppstå, som icke förefinnas inom den fristående mindre styrelsen. Av det uppgjorda förslaget till instruktion för en gemensam skolöverstyrelse framgår, att denna kommer att bli ett mycket stort ämbetsverk. Vid sin begynnelse kommer den att bestå av utom chefen fjorton ledamöter, varav tolv ordinarie och två extra, häri då inräknad en ordinarie ledamot å yrkesavdelningen, som ännu ej blivit av riksdagen formligen beslutad, och sannolikt är, att detta antal ganska snart torde komma att ytterligare behöva ökas. Därtill kommer ett flertal inspektörer, konsulenter och sakkunniga biträden samt en anseelig kanslipersonal. Det är givet, att ledningen av denna omfattande institution skall i hög grad taga chefs tid och krafter i anspråk och att han därför endast till en del kan leda arbetet på de särskilda avdelningarna. Ledningen av detta sistnämnda arbete kommer därför att till väsentlig del överlämnas åt vederbörande avdelningschefer, som därjämte hava att förestå sina arbetsrotlar. Dessa avdelningschefer skola, såvitt deras tid medger, även vara närvarande vid respektive ledamöters föredragning inför verkschefen, men detta åliggande kommer tydligen att väsentligen försvåras dels genom deras arbete å egna rotlar, dels och framförallt genom dem åliggande omfattande inspektions-

verksamhet. Det är uppenbart att i följd av nämnda omständigheter fara föreligger, att här kan uppstå en splittring i arbetets ledning och sammanhållning inom avdelningarna, som svårligen torde kunna undvikas och som kan bli av allvarsam och menlig art för styrelsens arbete i det hela. Härvid kan visserligen anmärkas, att även andra ämbetsverk finnas av en storlek motsvarande den föreslagna skolöverstyrelsens och att arbetsförhållandena inom dem visat sig kunna nöjaktigt ordnas. Utan tvivel kan detta vara riktigt, men härvid får icke förbises, att erfarenheten från ett område icke kan utan vidare tillämpas på ett annat väsentligen olikartat gebit. Förhållandena inom en skolöverstyrelse torde i det hela vara av mera personlig art än inom de flesta andra styrelser, enär med hänsyn till den stora personal och de många olikartade läroanstalter, som tillhöra denna överstyrelses verksamhetsområde, här kräves en särskilt ingående kännedom om personliga och lokala förhållanden. Skolöverstyrelsens organisation måste därför ordnas och bedömas med utgångspunkt från dessa särskilda omständigheter, vilka icke torde äga sin fulla motsvarighet inom andra verk.

Inom den nya skolöverstyrelse, som på grund av beslut av innevarande års riksdag kommer att börja sin verksamhet från och med nästkommande år, finnes nu tillfälle att praktiskt pröva i något mindre omfattning en organisation, likartad med den, som av de sakkunniga föreslagits för en gemensam större överstyrelse. Det synes mig då lämpligt, att någon tids erfarenhet från sagda överstyrelses verksamhet avvaktas, innan nu ifrågasatta mera genomgripande åtgärder vidtagas. Under tiden borde den utbyggnad av nuvarande former för samarbete mellan överstyrelserna, som ovan omnämnts, tillämpas och prövas.

Det har framhållits, att den föreslagna tidpunkten för den gemensamma överstyrelsens inrättande skulle vara särskilt lämplig med hänsyn till de beslutade förändringarna inom den nuvarande folkskolöverstyrelsen. Detta lär emellertid knappast vara förhållandet, om man tager i betraktande, att ny instruktion kommer under innevarande år att utfärdas för den skolöverstyrelse, som börjar sin verksamhet med ingången av år 1919, och att ett år därefter åter en ny instruktion skulle behöva utfärdas för samma styrelse, om den då skulle utvidgas med ytterligare en avdelning.

Då jag ansett mig böra avgiva ovanstående särskilda yttrande i föreliggande ämne, har jag icke förbiset denna frågas övriga sidor, vilka i föreliggande betänkande blivit fullständigt behandlade och utredda, varför de icke här behöft av mig ytterligare upptagas till belysning. Jag har emellertid ansett de av mig framhållna synpunkterna vara av den betydelse för sakens bedömande, att en närmare prövning av desamma synes böra ske i samband med den föreliggande frågans slutliga avgörande.»

Myndig-
heterna rö-
rande
behovet av
enhetlighet
och formen
för sam-
arbetet.

I infortrat yttrande den 17 december 1918 har läroverksöverstyrelsen avstyrkt det av de sakkunniga framställda förslaget. Överstyrelsen, vid vars behandling av frågan överdirektören Falk dock icke deltagit, har därvid beträffande behovet av enhetlighet inom undervisningsväsendets ledning samt formen för samarbetet anført bland annat:

Läroverks-
överstyrelsen.

Den omständigheten att läroverks- och folkskolöverstyrelserna genom 1913 års riksdags beslut under en fyraårsperiod fått leva sitt eget liv i samverkan med varandra, hade såväl ifråga om utvecklingen av vardera styrelsens arbetsuppgifter och verksamhetsområde som ock beträffande det fortgående samarbetet mellan dem båda medfört erfarenheter, vilka måste tillmätas genomgripande betydelse för ett objektivt bedömande av spörsmålet om lämpligheten av en ny omläggning av deras organisation.

Överstyrelsen ville först uttala sig angående den sålunda vunna erfarenheten, närmast vad överstyrelsens egna arbetsuppgifter vid det inledda samarbetet med folkskolöverstyrelsen vidkomme.

Beträffande förstberörda fråga frambhåller överstyrelsen, att arbetsuppgifterna antagit en så betydande omfattning att under förevarande omständigheter arbetsro och samling förblivit ett önskemål, som hittills icke låtit sig realisera. För dess förverkligande erfordrades redan under nuvarande förhållanden en väsentlig ökning av överstyrelsens arbetskrafter, därvid en planmässigt genomförd förstärkning av överstyrelsens kansli i främsta rummet vore av behovet påkallad, så att varje ledamot av överstyrelsen till sin disposition hade en notarie samt att den extra ordinarie personalen i behöflig mån utökades, varförutom sakkunskapen kunde kräva förstärkning inom kretsen av överstyrelsens ordinarie medlemmar.

Ifråga om relationerna mellan folkskolöverstyrelsen och läroverksöverstyrelsen ansåge sig överstyrelsen utan omsvep böra frambhålla, att erfarenheten om det alltigenom på objektiva grunder fotade samarbete, som ägt rum på olika områden, varit ägnad att jäva de i överstyrelsens tidigare utlåtande till synes komma farhågorna för att tvenne vid sidan av varandra ställda överstyrelser kunde förväntas komma att uppträda som målsmän för stridiga intressen. Överstyrelsen hade så mycket större skäl att betona detta förhållande, som de sakkunniga enligt överstyrelsens förmenande, utan vederbörligt hänsynstagande till erfarenhetens lärdomar, i sitt betänkande tagit denna sats till utgångspunkt för en argumentering, från vilken överstyrelsen på anförda grunder måste taga avstånd. Över huvud gjorde sig i detta sammanhang i betänkandet gällande en tendens att förringa betydelsen av det redan förefintliga samarbetet mellan de båda styrelserna såväl som den utformning detta fått, medan det helt visst varit med faktiska förhållanden mera överensstämmande att med stöd av vunnen erfarenhet konstatera, att å ena sidan samarbetet varit för det i varje fall eftersträfvade ändamålet fullt effektivt, och att å andra sidan, tack vare de friare former, som därför valts, tid och arbete kunnat i avsevärd grad ekonomiseras, vilket länt båda parterna till ovedersägligt gagn. Huvudsaken vore och förbleve, att denna samverkan komme till stånd, där den vore av behovet bestämt påkallad, medan ett principiellt krav på dess inträdande i alla viktigare frågor — organisationsfrågor, anslagsfrågor o. s. v. — som anginge den ena eller andra styrelsens särskilda område, icke kunde annat än leda till ett ingrepp i dess självbestämmanderätt, vilket måste inverka hämmande på hela dess verksamhet och sålunda vore ägnat att framkalla sådana slitningar, som hittills hållits helt och hållet borta från överstyrelsernas ömsesidiga förhandlingar.

I fortsättningen ingår läroverksöverstyrelsen på ett bemötande i vissa detaljpunkter av den av de sakkunniga lämnade argumenteringen och hävdar i detta sammanhang, att de kommunala mellanskolorna, på grund av att dessa skolor till hela sin uppgift och sitt arbetssätt såväl som i fråga om rekryteringen av lärarpersonalen stode realskolorna närmast, böra förbli under läroverksöverstyrelsens inseende, ehuru ett utvidgat samarbete styrelserna emellan i denna punkt syntes befogat.

Med skärpa ansåg sig överstyrelsen tvingad reagera däremot, att de sakkunniga såsom motiv för centraliseringen anföra argument av sådan art som de sid. 57 och 61 framkomna antydningarna, att det med bibehållande av den nuvarande ställningen tilläventyrs skulle kunna hända, att läroverksöverstyrelsen såsom det till numerären ringare och mindre betydande undervisningsverket fingo se sina krav tillbakasatta, medan åter dessa, framlagda av en sådan myndighet som den stora centraliserade skolöverstyrelsen, komme att få en helt annan pondus och för den skull kunde räkna på att få ett helt annat beaktande. Läroverksöverstyrelsen ansåge det ej behöva sägas att dylika argument, som lätteligen kunde missuppfattas, måste hållas borta från en diskussion, vilken borde vara helt och hållet saklig. Men då dylikt tal nu en gång framkommit, ville överstyrelsen giva uttryck åt den förvissningen, att huru styrelsernas inbördes ställning än månde gestalta sig, av läroverksöverstyrelsen gjorda berättigade framställningar till de svenska läroverkens fromma säkerligen även framgent komme att finna förståelse hos dem, som makten hava att beträffande dem besluta. I själva verket bottnade här påtalade argumentering i en uppfattning av läroverken, som, då deras lärjungar numera till så väsentlig del rekryterades från de enkla hemmen, måste betecknas såsom mycket föråldrad och redan på denna grund icke bort komma till uttryck i de sakkunnigas betänkande.

Såsom av det föregående framginge, funne överstyrelsen sålunda på nästan alla punkter av motiveringen, dit granskningen riktades, argument anförda, vilka syntes överstyrelsen sakna nödig bärkraft, varför överstyrelsen ansåge sig kunna inskränka sig att till sist med några ord beröra den såsom axiomatisk framställda fordran på gemenskap i fråga om anslagskrav och organisationsfrågor. Härvid ville överstyrelsen endast förutskicka den anmärkningen, att samverkan i detta avseende givetvis påfordrades och ävenledes iakttagits, så snart det gällt för båda styrelserna gemensamma eller likartade intressen. Men därifrån och till principiell gemenskap i detta avseende över hela linjen vore det ett långt steg, och det förefölle överstyrelsen ingalunda avgjort, att det vore en lycklig åtgärd, om detta steg toges fullt ut. För så vitt exempelvis för läroverkens vidkommande vissa bestämda behov av anslag gjorde sig gällande, borde dessa ock enligt överstyrelsens mening på det förberedande stadiet komma till bestämt uttryck, och det kunde svårligen anses rätt, att de redan här på kompromissvägen beskuros eller undertrycktes. Jämknings kunde på grund av statsökonomiska skäl visa sig vara oavvisligen nödvändiga, men förefintligen behov borde i varje fall komma till klart uttryck, och det borde vara anslagsbeviljande myndigheters sak att härvid vidtaga de modifikationer, som omständigheterna tilläventyrs krävde. Samma åskådning ägde i allt väsentligt sin tillämpning även på behandlingen av organisationsfrågor.

Med bortseende från mindre väsentliga punkter ansåge sig överstyrelsen med stöd av den verkställda granskningen kunna fastslå, att det såsom ett önskemål av ytterst betydelsefull innebörd framställda kravet på enhetlighet i undervisningens ledning vore grundat mindre på bärande verklighetsskäl än på teoretiska överväganden om lämpligheten att inom en ram sammansluta alla undervisnings- och utbildningsanstalter av

olika slag. Konsekvent fortsatt ledde denna väg än längre, vida längre, än överstyrelsen kunde följa, och slutmålet vore knappast vunnet, förrän jämväl universitetsundervisningen inkorporerats och all offentlig undervisning, högre som lägre, fått hemrum i det stora undervisningsverket.

Överstyrelsen hänvisar slutligen till det särskilda yttrande, som åtföljde de sakkunnigas förslag och vari framhållits, att den tidpunkt, då folkskolöverstyrelsen nyss genomgått en omdaning och sett sitt verksamhetsområde fördubblat, vore allt annat än lämpad för en ny omorganisation med tredubblad styrelse. Och då på undervisningsområdet förhastat experimenterande kunde få djupgående och ödesdigra följder, ansåge läroverksöverstyrelsen elementär försiktighet kräva, att resultaten av de närmast tillämnade förändringarna avvaktades, innan en ny och än mera genomgripande omdaning genomfördes. Under tiden kunde på grundvalen av redan vunnen erfarenhet samarbetet med den nya utvidgade skolöverstyrelsen på de punkter, där behovet så påfordrade, ytterligare utformas och sålunda på naturlig väg utgångspunkter vinnas för bedömandet av lämpligheten av undervisningsväsendets centralisering.

Läroverksöverstyrelsen ansåge sig till sist böra framhålla, att då överstyrelsen, under hävdande av den åskådningen, att tiden icke vore kommen för sammanförande av all undervisning inom ett omfattande undervisningsverk, uttalat sig för ett utvidgat samarbete mellan de båda skolöverstyrelserna på det bestående grund, denna överstyrelsens önskan dikterats av motiv, som hade en annan betydelse än de sakkunnigas argumentering för direkt sammanslagning. Såsom tidigare nämnts, vore läroverksöverstyrelsens samarbete med folkskolöverstyrelsen alltigenom fotat på objektiv grund och både för den skull även verksamt befordrat samförståndet ledamöterna mellan. Läroverksöverstyrelsen ville uttala den förvisningen, att, därest de av överstyrelserna företrädde stora lärarkårerna eller sammanslutningar av dem på samma sätt finge tillfälle att mötas och utbyta sina erfarenheter, mången för deras gemensamma arbete givande impuls skulle komma till uttryck och mången på deras isolering från varandra beroende anledning till misstro försvinna samt småningom samförstånd vinnas, i den mån den känslan finge överhanden, att arbetet gällde ett i stort sett gemensamt mål och att endast vägarna dit vore olika. För detta syfte — vinnande av ökat samförstånd mellan kårerna — hade samarbetet mellan de båda styrelsernas medlemmar förvisso en betydelse såsom vägröjande, vilken icke finge underskattas, och för ernåendet av detta mål borde för den skull enligt överstyrelsens mening detta samarbete fortsättas och utvidgas under former, vilka toge hänsyn till de båda skolstyrelsernas berättigade krav på att få leva var och en sitt eget liv.

Överstyrelsen ville sålunda bestämt avstyrka det av de sakkunniga framställda förslaget om centralisering av undervisningsväsendets ledning samt i det hela avsluta sig till de i det särskilda yttrandet gjorda uttalandena.

Folkskol-
överstyrelsen.

En väsentligt annan ståndpunkt än läroverksöverstyrelsen har av folkskolöverstyrelsen intagits uti dess den 18 december 1918 avgivna yttrande över de sakkunnigas förslag. Det må erinras, att inom överstyrelsen generaldirektören Bergqvist icke deltagit i ärendets behandling.

Överstyrelsen erinrar inledningsvis därom, att frågan om ästadkommandet av större enhetlighet och närmare samarbete inom ledningen av det allmänna skolväsendet i vårt land vunnit ökad aktualitet på grund av tvenne omständigheter. Dels förefunnes eller komme att upprättas vissa skolformer, vilka i viss mån kunde sägas intaga en mellanställning mellan de huvudområden av det offentliga undervisningsväsendet, som företrädades av de båda nu befintliga skolöverstyrelserna. Bland sådana mellan-

former erinrar överstyrelsen om de kommunala mellanskolorna samt om de tekniska gymnasierna och handelsgymnasierna, dels hade genom 1913 års riksdags beslut om folkskolöverstyrelsens ombildning till ett för folkundervisningen och yrkesundervisningen gemensamt centralt ämbetsverk tanken på åstadkommandet av större enhetlighet i den administrativa ledningen av vårt undervisningsväsende väckts till nytt liv och frågan om åstadkommande av ett närmare samarbete mellan läroverksöverstyrelsen och den nya skolöverstyrelsen kommit i det läge, att en lösning därav påkallades.

Överstyrelsen funne för sin del den tankegång, som varit bestämmande för de sakkunniga, bindande, och överstyrelsen kunde alltså i det väsentliga instämma i de sakkunnigas uttalanden.

Kravet på större enhetlighet och ett närmare samarbete mellan de myndigheter, som hava sig anförtrord ledningen av vår ungdoms uppfostran och utbildning, kunde icke undanskjutas och gjorde sig med varje dag alltmera kännbart. Detta krav vore ock allmänt erkänt. Vilka undervisningsanstalter än vore ifråga, gällde det ju svensk ungdoms uppfostran till goda människor och dugliga medborgare, och huru uppfostringsanstalternas speciella syften skilde sig, måste därvid likartade synpunkter och hänsyn i mycket göra sig gällande. Det samarbete, som enligt gällande instruktioner för närvarande ägde rum mellan överstyrelserna, avsåge i det hela taget angelägenheter, som för skolväsendets organisation och utveckling icke vore av grundläggande betydelse, och kunde alltså icke fylla det förefintliga behovet av enhetlighet i skolväsendets ledning.

För att nå det mål, som sålunda måste anses ofrånkomligt, hade de sakkunniga funnit blott tvänne vägar möjliga, upprättandet av en delegation utav de båda befintliga överstyrelserna eller dessas sammanslående till en gemensam skolöverstyrelse, och överstyrelsen kunde för sin del icke anvisa någon annan framkomlig utväg för frågans lösning. Gällde det då ett val mellan nämnda båda alternativ, stode det för överstyrelsen klart, att det förra av dem, upprättandet av en delegation vid sidan av eller över de båda överstyrelserna, skulle vara behäftat med synnerligen stora olägenheter. I själva verket skulle en dylik delegation komma att utgöra en överstyrelse över de båda befintliga ämbetsverken, där i regel blott vissa av överstyrelsens medlemmar kunde göra sina röster hörda och öva inflytande på besluten, men åt vilken likväl avgörandet i de principiellt viktigaste frågorna skulle vara förbehållet. Då härtill komme, att den ifrågasatta organisationsformen tvivelutan skulle visa sig vara synnerligen tungrodd och svårhanterlig, samt att även efter upprättandet av en dylik delegation den yttre dualismen ifråga om vårt skolväsendes ledning allttjämt skulle kvarstå, syntes det överstyrelsen nteslutet, att man på denna väg skulle kunna vinna en tillfredsställande lösning av det föreliggande problemet.

Överstyrelsen funne sig därför böra ansluta sig till de sakkunnigas uttalade mening, att någon annan lämplig väg för vinnande av det föreliggande målet icke syntes vara till finnandes än upprättandet av en för hela det allmänna skolväsendet gemensam central myndighet, en skolöverstyrelse.

För folkskolöverstyrelsen lika väl som för de sakkunniga stode det klart, att de fördelar ifråga om en mera enhetlig ledning av landets skolväsen och åstadkommande av ett mera ordnatsamarbete på detta område, som skulle vinnas genom de båda befintliga överstyrelsernas förening till ett ämbetsverk, måste köpas med uppoffring av vissa fördelar, som den nuvarande ordningen ägde

Det vore sålunda tydligt, att chefen i det gemensamma ämbetsverket i långt mindre utsträckning än cheferna i de nuvarande överstyrelserna kunde bliva i tillfälle att

ägna uppmärksamhet åt de enskilda ärendena och göra sitt personliga inflytande gällande ifråga om deras behandling.

Över huvud vore det att befara, att det skulle bliva mindre lätt att giva ärenden av mera säregen art, vilka icke läte sig inpassa i de former, som bleve utmärkande för huvudmassan av ärenden, den särskilda behandling, som under nuvarande förhållanden kunde komma dem till del. Målända komme detta att särskilt göra sig gällande ifråga om vissa ärenden rörande det egentliga folkskoleväsendet, vars läroanstalter på grund av sin obligatoriska karaktär och sin kommunala ställning uppvisade andra problem och krävde annat behandlingssätt än de rent statliga läroanstalterna, vilkas besökande från lärjungarnas sida vore frivilligt.

Det förmenades slutligen icke kunna undvikas, att i ett ämbetsverk av här ifrågasvarande omfattning, arbetsformerna i vissa hänseenden komme att bliva tyngre och omständligare, än fallet vore i en mindre omfattande organisation, varvid dock borde bemärkas, att denna olägenhet säkerligen skulle i än högre grad vidlåda det andra alternativet, en delegation av de nuvarande överstyrelserna.

Olägenheten av de förhållanden, varom sålunda erinrats, ansåges emellertid kunna väsentligen undvikas, därest man vid arbetsformernas avpassande toge i sikte att söka förebygga desamma och om det personliga samarbetet inom ämbetsverket från början bleve sådant det borde vara.

I varje fall voro de nämnda olägenheterna och svårigheterna av huvudsakligen teknisk-formell art, och gentemot de fördelar, av principiell och reell innebörd, som genom den föreslagna åtgärden syntes vara att vinna, torde desamma icke kunna tillmätas avgörande betydelse. Överstyrelsen ansåge sig alltså böra ansluta sig till de sakkunnigas förslag om inrättande av en för hela landets allmänna skolväsen gemensam överstyrelse.

Departementschefen.

Behovet av enhetlighet inom undervisningsväsendets ledning har under ärendets förberedande handläggning i allmänhet starkt understrukits. Båda överstyrelsernas chefer ha under sitt arbete som sakkunniga varit fullt ense om nödvändigheten av en sådan enhetlighet, och den avvikande mening, som chefen för läroverksöverstyrelsen anmält, riktar sig icke mot själva saken utan mot formen och tidpunkten för realiserandet av detta önskemål. Folkskolöverstyrelsens ledamöter ha även utan meningsskiljaktighet givit detta krav sitt livliga understöd. Läroverksöverstyrelsens ledamöter hava däremot avgivit ett yttrande, som visserligen avslutningsvis innehåller några välvilliga ord om ett ökat samarbete mellan de båda överstyrelserna, men som i verkligheten principiellt avvisar tanken på enhetlighet utöver nuvarande gränser. Enligt deras förmenande borde samverkan icke förekomma i alla viktigare frågor — organisationsfrågor, anslagsfrågor o. s. v. — som anginge den ena eller andra styrelsens särskilda område, då en sådan samverkan måste leda till ingrepp i de respektive styrelsernas självbestämmanderätt och därmed verka hämmande på hela deras verksamhet.

För min del ansluter jag mig i detta avseende obetingat till de sakkunnigas ståndpunkt. Enhetlighet i undervisningsväsendets ledning är efter min uppfattning en trängande nödvändighet, därest icke inom vårt

skolväsen skall uppstå en dualism, som kan komma att verka ödesdiger. Det samarbete, som hittills förefunnits mellan de båda överstyrelserna, är, såsom de sakkunniga uppvisat, av allt för ytlig och formell beskaffenhet för att kunna tillfredsställa berättigade krav i detta avseende. Den uppfattning i motsatt riktning, som hävdats av läroverksöverstyrelsens ledamöter, står i strid mot överstyrelsens egna tidigare uttalanden och låter sig ej heller förenas med hela den utveckling på administrationens område, som statsmakterna under senare tider sökt framskapa. Denna utveckling har alldeles otvetydigt gått i den riktningen, att man sökt sammanföra små ämbetsverk med samhöriga arbetsområden under gemensam ledning, och även för de större ämbetsverken med fullt avgränsade och självständiga förvaltningsområden ha garantier sökts för nödigt samarbete med andra statsmyndigheter — allt detta i syfte att motverka den byråkratiska anda, som gärna velat växa fram inom ledningen för en allt för snävt begränsad förvaltningsgren, och befordra en vidare syn vid vederbörande arbetsuppgifters handläggning. Att statens anstalter för ungdomens uppfostran och undervisning verkligen utgör ett enhetligt förvaltningsområde, vars olika grenar böra ledas efter gemensam plan och under nära inbördes samverkan, finner jag i likhet med de sakkunniga vara uppenbart. Den splittring i fråga om den centrala ledningen, som för närvarande råder, har medfört påtagliga olägenheter, och därest denna splittring skulle bibehållas efter 1918 års stora skolreform, måste efter min uppfattning olägenheterna ytterligare försvåras. Sveriges ungdom är en, vår barn- och ungdomsskola bör ock äga en enhetlig ledning.

Vid åvägabringandet av en sådan enhetlighet hava de sakkunniga övervägt tvenne olika alternativ.

Å ena sidan har man tänkt sig de gemensamma angelägenheterna överlämnade åt en *utanför* styrelserna stående delegation, bestående av medlemmar ur bägge verken och ledd av en av Kungl. Maj:t förordnad ordförande, å andra sidan har man tänkt sig samarbetet förverkligat *inom* ett gemensamt verk, av en gemensam överstyrelse för skolundervisningen i riket.

Efter en ingående prövning av de olika alternativens förtjänster och svagheter hava de sakkunniga ansett sig böra giva företrädet åt det sistnämnda. Jag delar därutinnan de sakkunnigas åsikt.

Den delegationsapparat, som skulle tagas i anspråk för samarbetes åvägabringande enligt det förstnämnda alternativet, skulle nämligen enligt min uppfattning med nödvändighet komma att bliva ett i hög grad tungrott administrativt organ. Den torde omöjligen kunna fungera utan stor omständlighet och med betydande tidsförlust för medlemmarna i de båda överstyrelserna. Säkerligen skall icke heller det erforderliga samarbetet på detta sätt komma att uppnå den personliga och intima karaktär, som med hänsyn

till uppgifternas art och betydelse måste vara av synnerlig vikt. Jämväl skulle, såsom folkskolöverstyrelsen framhållit, på detta sätt egentligen tillskapas en överstyrelse över de båda befintliga ämbetsverken, där i regel blott vissa av överstyrelsernas medlemmar kunde göra sig hörda och öva inflytande på hesluten, men åt vilken principiellt viktiga avgöranden skulle vara förbehållna. Med delegationen vinnes icke någon fördel utöver dem, som genom en gemensam överstyrelse uppnås, medan däremot med denna anordning avsevärda olägenheter äro förbundna, som genom sistnämnda organisation undvikas.

Under sådana omständigheter har jag icke funnit någon anledning till tveksamhet föreligga därom, att det av de sakkunnigas majoritet förordade alternativet med en för det allmänna skolväsendet i dess helhet gemensam överstyrelse bör givas ett bestämt företräde.

Det sålunda av de sakkunniga framställda förslaget överensstämmer i princip med det år 1912 från folkundervisningskommittén framkomna, vilket bildade grundvalen för 1913 års proposition i ämnet. Det ansluter sig ock fullständigt till grunderna för det beslut om gemensam skolöverstyrelse för folk- och yrkesundervisningen, som 1918 års riksdag på eget initiativ fattade.

Uti nu föreliggande fråga hava bland de sakkunniga från ett håll betänkligheter blivit framställda mot att *redan nu* organisera enhetligheten genom ett sammanförande av de bägge nuvarande överstyrelserna till ett gemensamt verk. Det har därvid framhållits, att någon tids erfarenhet borde avvaktas rörande dels den beslutade skolöverstyrelsens verksamhet, dels också den utbyggnad av de nuvarande formerna för samarbetet mellan överstyrelserna, som av de sakkunniga framkastats såsom möjlig.

Såsom jag redan i det föregående angivit, är jag övertygad om att den alternativt ifrågasatta utbyggnaden av formerna för samarbetet mellan överstyrelserna icke uppfyller de anspråk, vilka måste ställas på det organ, som skall representera hela skolundervisningsväsendet i alla de djupt betydelsefulla spörsmål, som för undervisningen i dess helhet äro gemensamma och därför icke ens försöksvis bör komma till användning.

I likhet med de sakkunniga håller jag före, att, även om åt den ifrågasatta delegationen skulle kunna givas den bästa möjliga anordning, komme dock de båda överstyrelsernas bibehållande såsom fristående ämbetsverk att utåt markera en dualism i den centrala ledningen, vilken bryter den enhetlighet och det inre sammanhang inom undervisningsväsendet, som utgör en ur principiell synpunkt ytterst viktig förutsättning för en sund utveckling av detsamma. Och obestriddigen skulle en sådan anordning innebära ett bestämt avsteg från den väg, som av 1918 års lagtima riksdag beträffs genom beslutet om skolöverstyrelsens upprättande.

Genom en för skolundervisningsväsendet i dess helhet gemensam överstyrelse skulle hela apparaten för samarbetet erhålla en vida mera smidig och naturlig anordning därigenom, att förhandlingarna föras mellan medlemmarna av ett och samma ämbetsverk med gemensam kanslipersonal. Handläggningen av de gemensamma ärenden, som tänkas avgjorda av chefen, blir jämväl enklare än om två överstyrelser bibehållas.

De olägenheter, som de sakkunniga funnit möjligen bliva förbundna med den gemensamma styrelseformen härröra av den arbetsbörda, som skulle komma att vila på verkschefen, samt därav, att uppdelningen av ledningen mellan denne och avdelningscheferna befaras kunna komma att vålla vissa svårigheter. Slutligen hava de sakkunniga jämväl erinrat om de svårigheter, som kunna komma att möta, då det gäller att finna en för det krävande chefsuppdraget fullt lämplig person.

De sakkunniga synas mig emellertid, på sätt i det föregående anförts, hava övertygande klargjort, att nyssberörda svårigheter av väsentligen teknisk-formell art icke äro oöverkomliga och sålunda icke heller äro av natur att försvaga det framställda förslaget.

I likhet med de sakkunnigas majoritet finner även jag den nuvarande tidpunkten synnerligen lämplig för ett sammanförande av överstyrelserna. Självklart erbjuder det avsevärda fördelar, att omorganisationen försiggår samtidigt med att skolöverstyrelsen år 1920 erhåller den gestaltning med avseende på ledamöter och kanslipersonal, som jämlikt den av 1918 års lagtima riksdag uttalade mening bör tillkomma densamma. Jämväl lokalfrågan låter sig i detta sammanhang ordnas med större lätthet. Ett uppskov på ett eller annat år skulle endast komma att verka onödigt förryckande i båda styrelsernas arbete.

Den gemensamma skolöverstyrelsen bör, enligt de sakkunnigas förslag, uppdelas å tre avdelningar: läroverksavdelningen, folkskolavdelningen och yrkesskolavdelningen; vardera under den gemensamma chefen företrädd av en avdelningschef.

Den gemensamma skolöverstyrelsens organisation.

Avdelningarnas förvaltningsområden.

Sakkunniga

Rörande de förvaltningsområden, som skola tillkomma de olika avdelningarna, hava de sakkunniga föreslagit bibehållande av hittillsvarande förhållanden. I största korthet uttryckt skola sålunda å läroverksavdelningen handläggas ärenden, avseende det högre skolväsendet samt i viss utsträckning utbildningen av lärare för de under skolöverstyrelsen hörande läroanstalter, å folkskolavdelningen skola handläggas ärenden, som beröra folkundervisningsväsendet samt i viss utsträckning frågor rörande lärarutbildningen, yrkesskolavdelningen skulle slutligen hava att handlägga ärenden, som röra yrkesundervisningens olika grenar, ävensom utbildningen av lärare, i vad den avser dessa läroanstalter.

Tveksamhet i nu förevarande avseende hava de sakkunniga ansett kunna råda endast ifråga om förläggningen av de kommunala mellanskolorna. De sakkunniga hava erinrat därom, att jag i annat sammanhang, under anslutning till ett av löneregleringskommittén gjort uttalande, förklarat mig finna övertygande skäl hava förebragts för nämnda anstalters hänförande till den nuvarande skolöverstyrelsens förvaltningsområde. Då riksdagen icke haft något att erinra mot denna min uppfattning, tillkännagav jag i mitt anförande till statsrådsprotokollet den 11 sistlidne juli vid tillkallande av sakkunniga för utredning rörande undervisningsväsendets centrala ledning, att den kommunala mellanskolan, under förutsättning av att de nuvarande överstyrelserna alltjämt bibehöllos såsom skilda ämbetsverk, borde läggas under skolöverstyrelsen.

De sakkunniga hava rörande nu ifrågavarande angelägenhet anført:

»Obestriddt torde emellertid vara, att frågan om de kommunala mellanskolornas förläggning vid sammanförandet av läroverks- och folkskolöverstyrelserna under gemensam ledning icke har samma aktualitet som vid skilda överstyrelser. Nödig samverkan inom den centrala myndigheten kan utan svårighet åvägbringas vid handläggning av ärenden rörande nämnda skolor genom samarbete mellan folkskolans och läroverkens målsmän, oberoende inom vilkendera avdelningen desamma förläggas. Under sådana omständigheter, och då, efter vad som vid prövningen av behövliga arbetskrafter inom de båda avdelningarna framkommit, en överflyttning knappast kan anses utgöra tillräcklig grund för minskning av antalet ledamöter å läroverksavdelningen, men möjligen kan medföra en sådan ökning av det redan nu betydande arbetet å folkskolavdelningen, att behov av nya arbetsskrafter där måste inställa sig, hava vi ansett oss fortfarande kunna räkna med de kommunala mellanskolornas bibehållande å läroverksavdelningen.»

Myndig-
heterna.

Läroverksöverstyrelsen har, såsom ovan erinrats, hävdad, att de kommunala mellanskolorna böra förbliva under överstyrelsens inseeende, ehuru med på denna punkt utvidgat samarbete mellan överstyrelserna.

Folkskolöverstyrelsen har, i anslutning till vad de sakkunniga i nu förevarande avseende anført, till en början betonat vikten av att de skilda avdelningarna erhålla en, så långt lämpligen kan ske, självständig ställning ifråga om de ärenden, som beröra varje avdelnings arbete för sig. Härigenom vunnas, såsom de sakkunniga uttalat, betryggande säkerhet för att de olika skolarterna finge ostört fullfölja sina särskilda ändamål utan hindrande inblandning från den ena eller andra avdelningen.

Beträffande ärendenas fördelning mellan avdelningarna framhåller

folkskolöverstyrelsen, att det intima samband, som råder mellan de kommunala mellanskolorna och de högre folkskolorna, otvetydigt syntes tala för att den huvudsakliga omvårdnaden om dem borde tillkomma folkskolavdelningen, varför överstyrelsen ville uttala sig för att ärenden rörande de kommunala mellanskolorna överflyttades från läroverksavdelningen till folkskolavdelningen. Detta hindrade givetvis icke, att i viktiga avseenden och särskilt ifråga om anordnande av realskolexamen medverkan från läroverksavdelningens sida vore erforderlig.

Ingen tvekan torde kunna råda därom, att behandlingen av de kommunala mellanskolorna berörande ärenden låter sig ordnas på ett avsevärt bättre sätt inom en gemensam överstyrelse än med skilda överstyrelser. Det ligger också i sakens natur, att det övergångsområde som denna skolform företräder mellan folkskolans och läroverkens arbetsfält, kommer att avgjort vinna på en genomförd enhetlighet i ledningen. Ur denna synpunkt, då sålunda sakkunskap från båda områdena får tillfälle göra sig gällande vid hithörande ärendens handläggning inom överstyrelsen, kan det med visst fog sägas, att spørgsmålet om nämnda skolors förläggning ej har samma aktualitet som vid skilda styrelser. Med hänsyn jämväl till den förestående revisionen av vårt skolväsen finner jag mig, under förutsättning av gemensam överstyrelse, icke böra för närvarande avvika från den av de sakkunniga angivna begränsningen av de olika avdelningarnas förvaltningsområden.

Departement-
schefen.

Rörande den för bedömande av det föreliggande omorganisationsspørsmålet grundläggande frågan om den gemensamma överstyrelsens arbetsformer hava de sakkunniga dels givit en översiktlig framställning i betänkandet, dels i ett bilagt instruktionsförslag lämnat en mera detaljerad plan för det sätt, varpå de sakkunniga tänkt sig de olika ärendenas handläggning.

Skol-
överstyrel-
sens arbets-
former.

Departement-
schefen.

Den sålunda av de sakkunniga framlagda planen för den nya överstyrelsens arbetsformer synes mig i stort sett vara lämplig och väl avvägd. Det torde emellertid böra ankomma på en senare prövning att, i anslutning till här angivna allmänna grundsatser, fastställa arbetsformerna ifråga på ändamålsenligaste sätt, och synas mig under sådana förhållanden dessa spørsmål icke nu påkalla närmare uppmärksamhet.

Frågan om personalbehovet i den gemensamma skolöverstyrelsen hava de sakkunniga ägnat en ingående prövning.

Skolöver-
styrelsens
arbetskraf-
ter.

De sakkunniga anföra rörande medlemmarna och deras fördelning å de olika avdelningarna följande:

De sakkun-
niga.

Chefen.

»Vad först angår *chefen*, torde det utan vidare stå klart, att han även i den gemensamma överstyrelsen bör intaga samma ställning, som enligt beslut av 1918 års riksdag skall tillkomma chefen i skolöverstyrelsen. Det ligger i sakens natur, att överstyrelsens chef skall hava inseendet över allt arbete inom överstyrelsen. Han är i första rummet ansvarig för överstyrelsens verksamhet och skall tillse, att överstyrelsens personal med noggrannhet och drift fullgör sina åligganden. Han skall, så långt förhållandena det medgiva, deltaga i handläggningen av alla större och viktigare frågor, framför allt sådana av principiell och grundläggande natur (befordringsärenden, disciplinfrågor och för verkets avdelningar gemensamma frågor). Då han så finner lämpligt, bör han själv kunna övertaga föredragningen av viktigare ärenden. Såsom ovan omförmäls, skall chefen äga ensam beslutanderätt i vissa frågor.

Avdelnings-
chefer.

Det ligger emellertid i öppen dag, att chefen icke skall kunna medhinna handläggningen av samtliga förekommande ärenden. I sådant avseende måste nödvändigtvis biträde beredas honom därigenom, att inom vardera avdelningen en av ledamöterna såsom *avdelningschef* erhåller i uppdrag att företräda verkschefen. Särskild vikt måste givetvis läggas därpå, att avdelningschefens ställning och befogenhet blir i instruktionen klart och noggrannt preciserad. Det bör sålunda däri uttryckligen betonas, att avdelningschefen i egenskap av chefens närmaste man skall öva in-seende över den avdelning, han förestår, samt leda arbetet inom den-samma. Inom avdelningen skall han alltså intaga en fullt självständig ställning och är underordnad allenast verkschefen. I sin egenskap av avdelningschef skall han hava att i chefens ställe och med den befogenhet, som eljest tillkommer denne, handlägga de ärenden eller de grupper av ärenden, vilka enligt av chefen och avdelningschefen i samråd uppgjörd arbetsordning skola ankomma på hans handläggning. För att avdelningschefen må bliva i tillfälle att fullt överblicka och följa arbetet inom avdelningen i dess helhet, bör han i största möjliga utsträckning närvara vid föredragningen av viktigare ärenden, tillhörande övriga föredragande inom avdelningen. Vid sidan av detta arbete bör han, såvida ej Kungl. Maj:t i särskilt fall annorlunda bestämmer, handlägga de ärenden, som enligt arbetsordningen åligga honom såsom ledamot av överstyrelsen. Vid förfall för avdelningschef bör i hans ställe inträda annan ledamot, som därtill av chefen utsetts.

En av avdelningscheferna bör av Kungl. Maj:t för viss tid förordnas att vid chefens frånvaro tjänstgöra som hans ställföreträdare.

Vidkommande därefter avdelningschefernas ställning i lönehänseende har av 1918 års lagtima riksdag bestämts, att avdelningschef skall äga åt-

njuta särskild ersättning för det med uppdraget förenade arbetet med 500 kronor årligen. Härutinnan anse vi oss icke böra ifrågasätta någon förändring utan föreslå, att en var av avdelningscheferna må åtnjuta arvode i denna egenskap å 500 kronor för år.

Den nuvarande chefen för läroverksöverstyrelsen, vilken innehar fullmakt å sin nu innehavande befattning med villkor om viss förflyttnings skyldighet, kommer givetvis att intaga en särställning, i det att han vid den nya ordningens tillämpande även såsom avdelningschef bibehåller den tjänstegrad och den lön, han innehar. Under dessa förhållanden bör å särskild övergångsstat uppföras de för nu ifrågavarande befattningshavare utgående löneförmåner.

För fastställandet av behovet utav arbetskrafter å överstyrelsens olika avdelningar erfordras en ingående prövning. Man torde därvid kunna utgå ifrån, att arbetsbördan icke å någon av den redan beslutade skolöverstyrelsens båda avdelningar genom sammanslagningen kommer att minskas. Ej heller kunna de läroverksöverstyrelsen nu tillkommande arbetsuppgifterna förutsättas bli underkastade någon minskning genom reformens vidtagande, sedan de kommunala mellanskolorna alltjämt ansetts böra förläggas till den föreslagna läroverksavdelningens förvaltningsområde.

Däremot låter det sig icke förnekas, att å ena sidan de till folkskolor och yrkesskolavdelningarnas förfogande stående arbetskrafterna bli något reducerade, därigenom att verkschefen i den gemensamma överstyrelsen enligt förslaget skall komma att under sig hava tre i stället för endast två avdelningar, medan å andra sidan läroverksavdelningen kommer att av enahanda orsak erhålla någon förstärkning i arbetskrafterna. Överdirektören för läroverksöverstyrelsen skall nämligen, i enlighet med vad ovan angivits, såsom avdelningschef äga skyldighet att jämväl, så långt förhållandena det medgiva, förestå en rotel, något som han emellertid redan nu i verkligheten kan sägas göra genom handläggning av vissa grupper av ärenden. Likväl torde dock härigenom någon minskning i de övriga rotlarnas ärenden kunna beräknas uppstå, varjämte samtidigt en viss lättnad i inspektionsarbetet torde inträda, därigenom att den gemensamme chefen bland annat kommer att i viss utsträckning deltaga i detta arbete. Med hänsyn till dessa nu berörda förhållanden hava vi tagit i övervägande huruvida icke en minskning i antalet ledamöter å avdelningen borde kunna företagas. Emellertid torde det å andra sidan icke låta sig förnekas, att tillgodo-seendet av det gemensamma arbetet i ej oväsentlig grad kommer att taga ledamöternas tid och krafter i anspråk mera än hittills. Hade det gällt att från början organisera avdelningarna å den gemensamma överstyrelsen, skulle det måhända under dessa förhållanden fallit sig naturligast, att, i

Ledamöter.

Läroverks-
avdelningen.

likhet med vad som skett beträffande folkskolöverstyrelsen, förorda, att någon av ledamotstjänsterna måtte uppföras å extra stat. Därigenom hade givits ett uttryck åt den brist på erfarenhet, som förefinnes om huru behovet under de nya förhållandena kan komma att definitivt gestalta sig. Med hänsyn därtill, att fem ordinarie medlemsbefattningar redan finnas inom läroverksöverstyrelsen, och det således skulle gälla att förvandla en av dessa till en extra ordinarie tjänst, hava vi emellertid icke ansett oss böra ifrågasätta en sådan åtgärd, allrahelst det icke kan anses uteslutet, att förhållandena inom en ganska snar framtid kunna utveckla sig i en sådan riktning, att det skulle bliva nödvändigt att återigen upprätta en ordinarie tjänst. Ett bibehållande av de nuvarande fem medlemmarna torde så mycket mindre kunna anses innebära ett föregripande av framtiden, som, därest någon befattning skulle behöva indragas enligt nu gällande avlöningsvillkor vederbörande ledamöter äro förpliktigade att låta sig förflyttas till annan befattning inom förvaltningen på undervisningsväsendets område.

Folkskol-
avdelningen.

Vad folkskolavdelningen beträffar utgöras arbetskrafterna där av, förutom chefen, 4 ordinarie och enligt beslut av 1918 års lagtima riksdag 2 extra ledamöter. Ingen tvekan torde kunna råda därom, att, med den utvidgning av avdelningens verksamhetsområde, som de nya ungdomskolorna medfört, en utav de båda extra befattningarna skall visa sig så konstant behöfvlig, att den inom den närmaste framtiden bör uppföras å ordinarie stat. I betraktande därav, att avdelningschefen i en å tre avdelningar uppdelad gemensam överstyrelse måste i ökad grad komma att tagas i anspråk för ledningen av arbetet samt att även ledamöternas tid och krafter måste komma att anlitas för handläggningen av de gemensamma ärendena, hava vi haft under överbägande att i samband med den föreslagna omorganisationen förorda denna åtgärd till vidtagande redan nu. Då det emellertid för ett fullt säkert bedömande av det framtida behovet torde vara lämpligt att avbida ytterligare någon erfarenhet härutinnan, hava vi funnit det riktigast att icke nu föreslå någon förändring i det av riksdagen så sent som innevarande år beslutade antalet, utan ansett ett definitivt ordnande böra bero av en kommande närmare prövning.

Då vi sålunda funnit oss böra beräkna för läroverksavdelningen 5 och för folkskolavdelningen — bortsett från de 2 extra — 4 ordinarie ledamöter, utgör detta emellertid icke något uttryck för att för läroverksavdelningen konstaterats regelbundet behov av flera ordinarie arbetskrafter än inom folkskolavdelningen. Tvärtom äro vi av den övertygelsen, att det större förvaltningsområde, som sistnämnda avdelning företräder, kräver tillgång på flera arbetskrafter än inom läroverksavdelningen. Det av oss framställda förslaget har sin

motivering i vad som uti det föregående anförts rörande svårigheten att utan bestämd erfarenhet rubba de nuvarande förhållandena med avseende på antalet ordinarie ledamöter inom avdelningarna och såmedelst föregripa utvecklingen. Härvid vilja vi betona, att det särskilt är hänsynen till den synnerliga önskvärdheten av att de gemensamma arbetsuppgifterna i en förenad överstyrelse bliva väl tillgodosedda, som gjort att vi förordat ett bibehållande av 5 ordinarie ledamöter å läroverksavdelningen, vadan följaktligen icke något omdöme därmed blivit uttalat om behovet av arbetskrafter i en fristående överstyrelse, därest verksamhetsområdet för en sådan skulle komma att lida någon mera avsevärd minskning.

Vidkommande slutligen yrkesskolavdelningen torde för denna böra avses de arbetskrafter, som äro i staten uppförda från och med 1920 års ingång. Förutom avdelningschefen erfordras sålunda inom avdelningen två ledamöter.

Yrkesskol-
avdelningen.

Samtliga ledamöter skola likasom hittills i lönehänseende hänföras till befattningshavare av tredje graden; de extra ledamöterna synas dock, i likhet med vad fallet är inom andra ämbetsverk med extra ledamöter, böra komma i åtnjutande av ett med pensionsavgifterna reducerat belopp, och vilja vi därför förorda, att ersättning till sådan ledamot, i enlighet med en av folkskolöverstyrelsens avlåten framställning, må utgå med 7,800 kronor för år, varav 2,500 kronor anses motsvara tjänstgöringspennningar.»

Såsom ovan omförmälts har läroverksöverstyrelsen i sitt förenämnda yttrande framhållit, att en förstärkning av överstyrelsens ordinarie medlemmar vore av göromålsens omfattning och art påkallad. I samband med granskningen av huru den av de sakkunniga föreslagna omorganisationen komme att te sig i sin praktiska utformning, påpekar läroverksöverstyrelsen, att de sakkunniga »visserligen haft frågan om läroverksavdelningens arbetskrafter under omprövning, men knappast med tanke på att åvägbringa en tillökning, utan snarare med avsikt att företaga en reduktion, därest en sådan låte sig utföra. Sakkunnige finna nämligen lämpligt att i sitt förslag stipulera, att varje avdelningschef bör övertaga skötseln av en rotel, och hava med hänsyn därtill tagit i övervägande, huruvida en minskning i antalet ledamöter å läroverksavdelningen borde kunna företagas.»

Myndig-
heterna.

Läroverks-
överstyrelsen.

Beträffande verkets allmänna organisation och arbetsformer yttrar överstyrelsen, efter att hava lämnat en redogörelse för de sakkunnigas förslag härutinnan: »Vad som däremot icke är utrett, är, hur chefen skall räkna till för alla dessa plenikombinationer, och hur hans tid skall kunna

planmässigt fördelas mellan alla dessa 14 föredragande, eller hur deltagarna till exempel i ett allmänt plenum skola kunna få tid och tillfälle att sätta sig in i ärenden på alla här ifrågakommande rotlar, vilket ju bör åligga dem, eftersom de äro medansvariga för beslutet. Lika orimligt som detta är, lika litet låter sig med någon grad av visshet förutse, hur mycken tid deltagandet i alla dessa rådpläggande och beslutande församlingar kan lämna övrig för dagens arbete.» Med erinran om att dessa förhållanden skulle komma att taga medlemmarnas tid i anspråk mera än hittills, fortsätter överstyrelsen: »Denna sida av saken synes i nu förevarande fall sakkunnige icke hava beaktat i sitt organisationsförslag, lika litet som de i andra avseenden tagit hänsyn till den under de gångna åren vunna erfarenheten och på denna verklighetsgrund utbyggt samarbetet styrelserna emellan. I dess ställe hava de, med åsidosättande av de gamla värdena, byggt upp ett nytt ämbetsverk, som ifråga om oformlighet i proportioner, heterogenitet i sammansättningen och tyngd i arbets sättet söker sitt motstycke. Då detta verk av sina funktionärer kräver en kvantitet mekaniskt arbete, som eljest går utöver det rimliga måttet, bör byråkratiseringsprocessen försiggå både snabbt och grundligt, och återverkningarna härav på de svenska läroverken och undervisningsväsendet över huvud lära ej låta vänta på sig.»

Folkskol-
överstyrelsen.

Folkskolöverstyrelsen har däremot funnit de sakkunnigas förslag i nu förevarande avseenden i det hela väl avvägt, men på vissa punkter lämnat en saklig kritik av detsamma i fråga om ledamöternas antal och fördelning. Överstyrelsen säger sig i detta avseende först vilja framhålla nödvändigheten av att avdelningscheferna i så stor utsträckning som möjligt frigöras från att själva föredraga ärenden. Ätminstone vad folkskolavdelningen beträffar, vars arbetskvantum överstyrelsen förmådde överblicka, syntes det överstyrelsen klart, att avdelningschefens tid och krafter till sin allra väsentligaste del komma att tagas i anspråk för de uppgifter, som denna avdelnings mångskiftande verksamhetsområde med sina olika underavdelningar komme att ålägga honom. Överstyrelsen ansåge det vara av vikt, att detta från början framhölles, enär det syntes vara en oundgänglig förutsättning för ett lyckligt resultat av omorganisationen, att avdelningscheferna bliva i tillfälle att ägna tillräcklig uppmärksamhet åt ledningen av arbetet, var och en inom sin avdelning.

Vidare funne sig överstyrelsen böra bestämt påyrka, att folkskolavdelningen redan nu måtte erhålla en femte ordinarie ledamot. Under det att enligt de sakkunnigas förslag läroverksavdelningen skulle få behålla samma antal medlemmar, som nu finnes i läroverksöverstyrelsen, skulle folkskolöverstyrelsen i och med omorganisationen till väsentlig del förlora en av sina nuvarande medlemmar i och därmed att dess chef

komme att göras gemensam för samtliga tre avdelningarna. Med känedom om huru snabbt arbetet ökats inom folkskolöverstyrelsen och med tanke på den avsevärda tillväxt däri, som försättningsskolreformens genomförande komme att medföra, kunde man icke hysa minsta tvivel om att båda de nuvarande extra ledamotsbefattningarna även för framtiden bliva behövlige. Det syntes då rimligt, att åtminstone den av dem, som sedan någon tid uppehållits, redan nu gjordes till ordinarie.

Folkskolöverstyrelsen ansåge sig emellertid böra betona, att nyssnämnda, liksom andra i samband med kanslipersonalen framställda önskemål icke vore direkt framkallade av förslaget om en gemensam överstyrelse, men icke borde lämnas ur sikte, då det nu gällde att giva den centrala skolledningen en fastare utformning.

I stort sett har de sakkunnigas prövning givit vid handen, att med avseende på antalet medlemmar inga förändringar böra ifrågakomma vid införlivande av läroverksöverstyrelsen med den beslutade skolöverstyrelsen till ett enhetligt verk.

*Departement-
schefen.*

Denna de sakkunnigas ståndpunkt har av läroverks- och folkskolöverstyrelserna ur olika synpunkter giorts till föremål för gensagor, vilka i ett avseende synas mig vara av innebörd att påkalla en modifikation i de sakkunnigas förslag.

Innan jag emellertid går att angiva min ståndpunkt härutinnan, torde jag böra i korthet giva uttryck åt min mening i den betydelsefulla frågan om chefs och avdelningschefernas ställning. De sakkunnigas förslag ansluter sig i denna punkt nära till den ordning, som av 1918 års lagtima riksdag fastställts för den beslutade skolöverstyrelsen. Sålunda skall chefen givetvis hava överinseendet över allt arbete inom verket. Någon annan ordning är uppenbarligen icke möjlig, om den eftersträfvade enhetligheten skall bliva verklighet. Å andra sidan ligger det i öppen dag, att avdelningschefernas ställning och befogenhet böra preciseras så noggrant som möjligt. Avdelningscheferna böra sålunda envar med avseende å sin avdelning intaga den självständiga ställning, som måste följa av att de under verkschefen leda och ansvara för arbetet å vederbörande avdelningar. Detta synes mig jämväl här böra klart uttalas, för att undanröja varje tvivel om att kravet på självständighet i de olika avdelningarnas arbete beträffande alla interna angelägenheter skall i all rimlig utsträckning upprätthållas. Särskild uppmärksamhet påkallar i detta sammanhang även arbetsfördelningen mellan verkschefen och avdelningscheferna.

Då enligt de av de sakkunniga angivna grunderna för handläggningen av ärendena inom den gemensamma skolöverstyrelsen en viss förenkling i arbets sättet avses inträda därigenom, att en del ärenden skulle avgöras av chefen och vederbörande föredragande, måste det tydligen förut-

sättas, att avdelningschefen i viss, i arbetsordningen närmare fastställd utsträckning automatiskt inträder i chefens ställning. Ävenså lär det bliva nödvändigt, att avdelningschefen jämväl i största möjliga omfattning är närvarande vid behandlingen av övriga viktigare ärenden inom hans avdelning för att såmedelst städse kunna bibehålla överblicken över verksamheten inom avdelningen. Samtliga nu framhållna synpunkter hava behörigen beaktats och tillgodosetts i de sakkunnigas ovan omförmälda förslag till instruktion, något som uppenbarligen icke tillräckligt beaktats i det av läroverksöverstyrelsens ledamöter avgivna utlåtandet. Den kritik, som i detta ägnas det förelagna ämbetsverkets organisation och arbetsformer, synes nämligen väsentligen bero på en missuppfattning av den utav de sakkunniga föreslagna arbetsapparaten och ett förbiseende av den decentralisation av chefens arbetsbörda, som åsyftas genom den i instruktionen åt avdelningscheferna tilltänkta ledande och ställföreträdande ställning inom respektive avdelningar.

Enligt de sakkunnigas förslag skulle avdelningschefen, därest Kungl. Maj:t ej annorlunda bestämmer, jämte det han fullgör honom i denna egenkap åliggande uppgifter, jämväl själv i viss utsträckning tjänstgöra såsom föredragande med egen rotel. I vilken omfattning arbetsbördan därigenom kommer att lättas å övriga rotlar inom respektive avdelningar är icke lätt att utan närmare erfarenhet bestämt angiva. En viss uppskattning i detta hänseende är likväl en viktig förutsättning för ett rätt bedömande av behovet utav arbetskrafter i övrigt inom de olika avdelningarna.

Från såväl läroverks- som folkskolöverstyrelsen hava krav blivit framställda på att avdelningscheferna i största möjliga omfattning befrias från egen föredragning. Härvid bör emellertid beaktas, att sådan föredragning redan nu i viss utsträckning handhaves av vederbörande chefer, varom ock de sakkunniga erinrat. En sådan anordning synes man även för framtiden kunna påräkna. För avdelningschefen torde vidare böra beräknas i det hela samma inspektionsåligganden, som påvila avdelningens övriga medlemmar. Kommer så därtill, att den gemensamme chefen övertager en del av de cheferna förut tillkommande åligganden, i vad de avse såväl handläggning av mera maktpåliggande ärenden som inspektionsgöromål, torde det icke kunna med fog göras gällande, att omorganisationen som sådan skulle nödvändiggöra förstärkning av de hittillsvarande arbetskrafterna.

Då läroverksöverstyrelsen giver uttryck åt önskemål i denna riktning, förbiser den, att, när förslag om gemensam skolöverstyrelse senast förelåg, detta förslag — vilket av läroverksöverstyrelsen den gången lika bestämt förordades, som överstyrelsens nuvarande medlemmar avstyrka en likartad organisation — upptog allenast 4 ledamotstjänster å läro-

verksavdelningen, alltså en mindre än de sakkunniga nu förordad. Tillgängliga uppgifter angående arbetet inom läroverksöverstyrelsen giva ej heller något stöd för ifrågavarande önskemål. Den grundliga undersökning, som de sakkunniga i detta avseende företagit rörande arbetsbördan å läroverksöverstyrelsens olika rotlar, i vilken undersökning jag personligen varit i tillfälle att taga del, torde icke hava varit alldeles utan inflytande på de uttalanden de sakkunniga gjort beträffande behovet av arbetskrafter inom läroverksavdelningen. De sakkunniga synas nämligen egentligen hava varit övertygade om att i varje fall 4 ordinarie och 1 extra ledamot skulle på ett tillfredsställande sätt tillgodose behovet av fackutbildad personal å avdelningen. Då de trots detta förordat bibehållande av nuvarande antal, har det skett, efter vad som angives, dels och i främsta rummet därför, att tillgodoseendet av det gemensamma arbetet beräknas taga medlemmarnas tid och krafter i anspråk mera än hittills, dels ock med hänsyn därtill att det icke kunde anses uteslutet, att förhållandena i en snar framtid kunde påkalla förnyat upprättande av en femte ordinarie ledamotstjänst. Med nu stadgade förflyttningskyldighet har ett bibehållande av det nuvarande antalet ledamöter icke ansetts kunna innebära ett obehörigt föregripande av framtiden. Alldeles särskilt bör i detta sammanhang uppmärksammas, att de sakkunniga endast ur synpunkten av det gemensamma arbetets behöriga tillgodoseende funnit det nuvarande antalet motiverat, ett förhållande, som de ytterligare understrukit genom att betona, att därmed »icke något omdöme blivit uttalat om behovet av arbetskrafter i en fristående överstyrelse, därest verksamhetsområdet för en sådan skulle komma att lida någon mera avsevärd inskränkning».

Jag har funnit det nödvändigt att bringa detta de sakkunnigas uttalande i erinran av den anledning, att jämväl enligt mitt förmenande läroverksöverstyrelsen för närvarande torde få anses vara väl tillgodosedd med arbetskrafter. De önskemål beträffande förstärkning, som i detta avseende kommit till uttryck i överstyrelsens avgivna yttrande, måste därför betecknas såsom ogrundade. Hade det nu gällt att från början organisera styrelsen med ett med de kommunala mellanskolorna minskat förvaltningsområde, skulle det knappast kunnat försvaras att för densamma avse mera än 4 ordinarie medlemmar.

Gäller det åter att bedöma behovet av arbetskrafter å läroverksavdelningen inom den gemensamma överstyrelsen gestalta sig onekligen förhållandena i viss mån annorlunda. Av största vikt är nämligen, att de gemensamma uppgifterna bliva tillgodosedda på ett väsentligt bättre sätt än hittills. Arbetet härmed kommer givetvis att taga såväl avdelningschefens som övriga ledamöters arbete mera i anspråk än för närvarande

är fallet. Därtill kommer att de kommunala mellanskolorna, enligt vad jag ovan angivit, tänkts tills vidare förbliva under nämnda avdelningsinseende. Och slutligen torde med hänsyn till de åtgärder, som från det allmännas sida kunna vara att förvänta i fråga om särskilt flickläroverken, vidgade uppgifter kunna inom en nära framtid komma att anvisas avdelningen. Med hänsyn till här berörda förhållanden finner jag mig därför nu ej böra avvika från de sakkunnigas förslag, att 5 ordinarie ledamöter beräknas för skolöverstyrelsens läroverksavdelning.

Vad angår folkskolavdelningens behov av arbetskrafter, har 1918 års riksdag för motsvarande avdelning inom den beslutade skolöverstyrelsen å ordinarie stat uppfört 4 ordinarie ledamotsbefattningar, därav en såsom avdelningschef, samt därjämte anvisat medel till anställande under år 1919 av 2 extra ledamöter. De sakkunniga hava funnit tvekan icke kunna råda därom, att, med den utvidgning av avdelningens verksamhetsområde, som de nya ungdomsskolorna medfört, en utav de båda extra befattningarna skall visa sig så konstant behöfvlig, att den inom den närmaste framtiden bör uppföras å ordinarie stat och jämväl haft under övervägande att i samband med den föreslagna omorganisationen förorda denna åtgärd till vidtagande redan nu. De sakkunniga hava emellertid funnit det riktigast att avbida ytterligare någon erfarenhet härutinnan och därför icke ansett sig böra föreslå någon förändring i det av riksdagen så sent som år 1918 beslutade antalet, utan låtit ett definitivt ordnande bero av en kommande prövning. De sakkunniga framhåva ytterligare denna sin ståndpunkt genom att betona, att folkskolavdelningens större förvaltningsområde kräver tillgång på flera arbetskrafter än läroverksavdelningen.

Som ovan omförmälts, har folkskolöverstyrelsen i sitt yttrande bestämt påyrkat ytterligare en ordinarie ledamot i den nya styrelsens folkskolavdelning. Härvid har främst hänvisats till det alltjämt ökade arbete, som komme att påvila avdelningen.

Krav på anställande av extra ledamot hos folkskolöverstyrelsen framställdes första gången i skrivelse den 30 september 1916, däri överstyrelsen under åberopande av de omfattande organisationsfrågor av synnerligen tidskrävande beskaffenhet, som ålåg överstyrelsen, hemställde om anslag för beredande av arvode åt sådan ledamot under tiden 1 juli—31 december 1917 samt under 1918. Framställning i detta syfte förelades 1917 års riksdag och blev därvid av riksdagen bifallen. I statsverkspropositionen till 1918 års riksdag förnyades ifrågavarande framställning jämväl för år 1919. Vid ärendets föredragning anmälde jag, att, därest riksdagen godkände det förslag rörande fortsättningsskolans omorganisation, som senare skulle framläggas, ytterligare en extra ledamot i

folkskolöverstyrelsen bleve erforderlig. Riksdagen anvisade jämväl dels med bifall till den under punkt 156 i statsverkspropositionen gjorda framställningen, dels vid godkännande av den nya organisationen av skolöverstyrelsen medel å extra stat till anställande av 2 extra ledamöter i skolöverstyrelsens folkskolavdelning under år 1919. De sakkunniga hava, som ovan anmärkts, funnit behov föreligga även under år 1920 av samma antal extra ledamöter.

Såsom de sakkunniga angivit, torde ingen tvekan kunna råda därom, att konstant behov av en utav de ifrågavarande ledamöterna numera kan anses till fullo vitsordat. Enligt folkskolöverstyrelsens uppfattning skulle detta jämväl gälla ifråga om den andra. Försiktigheten synes mig emellertid bjuda, att man med varsamhet förfar vid tillskapandet av nya ordinarie tjänster. Och då riksdagen först så sent som år 1918 anvisat medel till den ena av nu ifrågavarande tjänster, kan beträffande denna den grundliga erfarenhet icke anses föreligga, varförutan behövligheten även förändring i ledamotens ställning icke kan slutgiltigt bedömas. Däremot har jag av allt vad de sakkunniga och folkskolöverstyrelsen anfört rörande det konstanta behovet av ytterligare en ordinarie ledamotsbefattning å folkskolavdelningen blivit övertygad om riktigheten uti att i samband med omorganisationen — men icke på grund av denna — föreslå, att den först upprättade av de extra ledamotstjänsterna redan nu uppföres å ordinarie stat. För en var, som förvärvat närmare erfarenhet om den snabba ökning, som folkundervisningens arbetsuppgifter för varje år undergå, måste det te sig alldeles uteslutet, att denna gren av undervisningsväsendet skall kunna på ett tillfredsställande sätt administreras med mindre tillgång på ordinarie arbetskrafter än som står läroverksavdelningen till buds. Erkännes detta, synes det mig icke vare sig riktigt eller i överensstämmelse med allmänt tillämpade grundsatser att för folkskolavdelningen beräkna mindre än 5 ordinarie ledamöter. Därutöver bör för år 1920 medel äskas för en extra ledamot å denna avdelning.

Beträffande slutligen yrkesskolavdelningen hava de sakkunniga, i överensstämmelse med av 1918 års riksdag fattat beslut, för denna tills vidare avsett, förutom avdelningschefen, 2 ledamöter. Häremot har jag ingenting att erinra.

Vad vidare angår de olika befattningshavarnas ställning och avlöningsförmåner, bör chefen likställas med cheferna i övriga större centrala ämbetsverk och sålunda erhålla en avlöning av 11,000 kronor. Avdelningscheferna böra, i enlighet med vad som av 1918 års lagtima riksdag fastställts för dessa befattningshavare inom den då beslutade skolöverstyrelsen, tillerkännas

en var ett särskilt arvode å 500 kronor utöver dem tillkommande avlöning såsom ledamöter.

Vid förening av läroverksöverstyrelsen med den beslutade skolöverstyrelsen, kommer förstnämnda verk att motsvara läroverksavdelningen i den gemensamma överstyrelsen. Den nuvarande chefen för läroverksöverstyrelsen erhåller därmed ställning av avdelningschef å nämnda avdelning. Även i denna egenskap bör han emellertid förbliva vid nuvarande tjänstegrad och avlöningsförmåner. Å särskild övergångsstat bör därför uppföras tillägg till avlöningen såsom avdelningschef å tillhopa 1,900 kronor, varvid torde böra förklaras, att det till avdelningschef å ordinarie stat uppförda arvode å 500 kronor vid sådant förhållande ej skall utgå, ävensom att ålderstillägg å avdelningschefsbefattningen under tiden för övergångsstatens giltighet ej må förekomma. Ledamöterna böra likasom hittills åtnjuta avlöning enligt de för befattningshavare i tredje normalgraden gällande grunder. Den extra ledamoten å folkskolavdelningen, som hittills tillgodoräknats ersättning efter 7,000 kronor för år, har av folkskolöverstyrelsen ifrågasatts till erhållande av arvode å 7,800 kronor, varav 2,500 kronor skola anses motsvara tjänstgöringspenningar. Denna framställning, som varit hänvisad till de sakkunnigas prövning, har av dessa förordats.

Då det står i full överensstämmelse med inom andra verk tillämpade grundsatser, att extra befattningshavare erhålla ersättning med ett med pensionsavgifterna för motsvarande ordinarie befattningshavare reducerat belopp, har jag ansett mig böra tillstyrka, att av riksdagen för ifrågavarande ändamål äskas ett belopp av 7,800 kronor att utgå såsom förslagsanslag högst å extra stat för år 1920.

*Sakkunniga
biträden
m. m.*

Rörande de för skolstyrelsen avsedda sakkunniga biträden m. m. yttra de sakkunniga efter en redogörelse för de nuvarande förhållandena:

Sakkunniga.

Uti nu ifrågavarande avseenden behövde inga större förändringar vidtagas med anledning av överstyrelsernas sammanförande till ett gemensamt verk. Sålunda syntes medel alltjämt böra utgå till en konsulent och särskild föredragande för hu-ligt arbete, en inspektör för folkhögskolorna, en konsulent för den populärvetenskapliga föreläsningsverksamheten, en förste och en andre bibliotek-konsulent, en inspektör för dövstumundervisningen, till inspektion av blindundervisningen, till ett byggnads-sakkunnigt biträde samt till inspektion och sakkunniga biträden i fråga om den fortsatta undervisningen, fysisk uppfostran, skolhygien samt undervisningen i teckning och musik.

I ett par hänseenden föreslå emellertid de sakkunniga förändringar, väsentligen föranledda av framställningar angående anslagsäskanden till 1919 års riksdag.

Vad först angår konsumenten för det husliga arbetet kunde de nu rådande förhållandena icke betecknas såsom tillfredsställande. Från och med nästkommande år skall jämlikt beslut av 1918 års riksdag ifrågasvara befattningshavare uppbära å skolöverstyrelsens ordinarie stat 2,750 kronor samt av läroverksöverstyrelsens anslag å extra stat till sakkunniga biträden m. m. 750 kronor. Därjämte skall av det å extra stat utgående anslaget till yrkesskolor för husmodersutbildning, vilkas inspektion samma konsulent ansetts kunna delvis medhinna, utgå ett belopp av intill 1,500 kronor. Härigenom beräknades den samlade ersättningen till konsumenten i fråga komma att uppgå till omkring 5,000 kronor. För avlönandet av nödigt biträde skulle, vad yrkesundervisningen beträffade, överstyrelsens expensmedel anlitas. Riksdagen fann vid erforderliga anslags beviljande skäl framhålla, att riksdagen icke ansåg sig böra närmare ingå på huru under en framtid, då större erfarenheter kunde hava vunnits om omfattningen av konsulentens arbetsuppgifter, denna angelägenhet borde ordnas. Riksdagen ville likväl giva uttryck åt sin förväntan, att vederbörande myndigheter skulle ägna frågan all den uppmärksamhet, den förtjänade.

Då det nu gällt att för ifrågasvarande krävande befattning förvärva en kvalificerad innehavare, hade det visat sig förenat med stora svårigheter att uppnå en tillfredsställande anordning, bland annat på grund av den mycket osäkra ställning, som befattningshavaren under nuvarande förhållanden skulle komma att intaga. Med hänsyn härtill, och då det syntes vara en angelägenhet av synnerlig vikt, att den betydelsefulla sida av den praktiska ungdomsutbildningen, som det husliga arbetet representerar, bleve väl företrädd inom överstyrelsen, ansågo sig de sakkunniga redan nu böra förorda en viss förbättring i konsulentens ställning. Enligt vad av riksdagen erinrats, läte det sig, med hänsyn till bestämmelserna i § 28 regeringsformen, icke göra att giva konsumenten en sådan ställning, som skulle förutsätta utnämning av Kungl. Maj:t, varför för närvarande varje anordning av sådan innebörd ansåges utesluten. För undanröjande av de anmärkta svårigheterna ville de sakkunniga föreslå, att i staten för den gemensamma skolöverstyrelsen måtte uppföras ett arvode åt nämnda konsulent å 5,000 kronor, varav 3,300 kronor skola anses motsvara lön och 1,700 kronor tjänstgöringspenningar. Tillika borde medgivas, att konsulenten erhöle rätt till sex veckors årlig semester.

Konsulent
för husligt
arbete.

Nu förordade anordning innebure visserligen icke någon förhöjning av arvudet, men genom detsammias uppförande i staten på angivet sätt hade likväl åt befattningshavaren i fråga givits en ställning, som gjorde det lättare att för befattningen förvärva lämplig person. Vid bifall till detta förslag borde givetvis anslaget till husmoderskurser undergå minskning med det belopp å 1,500 kronor, som avsetts till ersättning åt nu ifrågasvarande konsulent.

Andre bibliotekskonsulenten.

Av folkskolöverstyrelsen hade likaledes framställning gjorts därom, att den genom beslut av 1912 års riksdag upprättade befattningen såsom andre bibliotekskonsulent från och med år 1920 måtte överföras å ordinarie stat. Till stöd härför hade överstyrelsen anført bland annat, att ifrågasvarande befattning redan år 1914 begärdes förändrad till ordinarie, vilken hemställan år 1916 förnyades, utan att likväl Kungl. Maj:t funnit skäl att inför riksdagen framlägga förslag i enlighet med överstyrelsens framställning. Den utveckling, som ägt rum inom folkbiblioteksverksamheten under de år, som förflutit efter överstyrelsens senaste framställning i detta ämne, hade fullt motsvarat, om ej rent av överträffat de förväntningar, åt vilka överstyrelsen tidigare givit uttryck. Sålunda hade ansökningarna om statsbidrag från folk- och skolbiblioteken ökats, från att år 1913 hava utgjort 865, till att år 1918 utgöra ej mindre än 1,449. Antalet studiecirkel, som ansökt om statsunderstöd genom något riksförbund, vilket år 1913 uppgick till endast 666, hade stigit år 1918 till 1,794. Folkbiblioteksverksamheten hade sålunda alltjämt varit stadd i en ganska hastig utveckling, och om man såge på rörelsen i dess helhet, kunde man ej märka någon minskning i tempot för framåtskridandet.

Den utveckling, som fått sitt uttryck i de av överstyrelsen anförda siffrorna, hade givetvis även medfört en ständig ökning av det bibliotekskonsulenterna åliggande arbete, som stode i sammanhang med de årligen återkommande ansökningarna om statsbidrag. Med ledning av de numera vunna erfarenheterna beträffande utgivandet av den av bibliotekskonsulenterna redigerade grundkatalogen över böcker, som kunna erhållas i statsbidrag, kunde man beräkna, att arbetet med de årliga supplementen till denna komme att taga de båda konsulenternas tid i anspråk under minst 2 å 3 månader årligen.

Om man till dessa 2 å 3 månader lade de 8 månader, vilka enligt av överstyrelsen år 1916 gjord beräkning krävdes för granskning av ansökningshandlingar och rekvisitioner jämte bearbetningen av det statistiska materialet, en beräkning, som dock efter de senaste årens erfarenheter snarare vore för låg än för hög, komme man till det resultat, att under

minst 10 månader båda bibliotekskonsulenternas arbetstid vore upptagen av göromål, som stode i samband med statsbidragsansökningarna och uppgörandet av bokförteckningarna. Den tid, som återstode, behövdes mer än väl för konsulenternas handledande och rådgivande verksamhet, för hållande av bibliotekskurser m. m., alldeles oavsett det uppdrag, som enligt riksdagens skrivelse den 15 juni 1916 ålagts konsulenterna, att lämna erforderligt biträde även åt läroverksöverstyrelsen, ett uppdrag, som ansåges komma att bli särdeles krävande, i samband med den omorganisation av läroverkens bibliotek, som ifrågasatts i riksdagens skrivelse den 17 april 1918.

Den lämnade utredningen funne överstyrelsen giva vid handen, att den centrala ledningen av folkbiblioteksväsendet krävde fullt ut tvenne personers arbetstid, även sedan numera den egentliga organisationstiden kunde anses vara förbi. Båda bibliotekskonsulenternas arbete vore sålunda av fullständigt ordinarie karaktär. Och då för ordinarie arbete, så långt lämpligen kunde ske, borde användas ordinarie personal, syntes det föreligga fullgoda skäl för att även andre bibliotekskonsulentens befattning gjordes till ordinarie. Om dess innehavare med avseende på lönetillägg och pensionering vore ogynnsammare ställd än andra tjänstemän i motsvarande tjänstegrad, kunde man knappast räkna på, att tjänsten en längre tid skulle få behålla samma innehavare, vilket utgjorde en viktig förutsättning för att arbetet skulle bli verkligt fruktbärande.

Avlöningens storlek borde bestämmas till likhet med nu utgående arvode, allenast med tillägg av det belopp, som avdragits såsom motsvarande den pensionsavgift, befattningshavaren skulle haft att erlägga, därest befattningen varit av ordinarie natur. Vid överflyttande av avlöningsmedlen till skolöverstyrelsens stat, borde förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, varur medlen nu utginge, minskas med ett belopp av 3,900 kronor.

Rörande avlöningsvillkoren hemställde överstyrelsen, att de måtte bli desamma, som gälla för skolöverstyrelsens övriga ordinarie befattningshavare. Ävenledes syntes det överstyrelsen billigt, att i likhet med vad som skett beträffande förste bibliotekskonsulenten, även nu ifrågavarande befattningshavare måtte för löneförhöjning få tillgodoräkna sig den tid, han såsom förordnad uppehållit sin tjänst. Slutligen föresloges, att befattningshavaren måtte äga att fortfarande komma i åtnjutande av en månads semester årligen. Vid bifall till det framställda förslaget erfordrades det ordinarie anslaget till skolöverstyrelsen höjt med 4,000 kronor.

Vad i nu ifrågavarande hänseende av folkskolöverstyrelsen anförts rörande det stadigvarande behovet av jämväl andre bibliotekskonsulenten för ledningen av biblioteksväsendet hade syntts de sakkunniga övertygande tala till förmån för den gjorda framställningen. Då nu nödig erfarenhet från en följd av år föreläge beträffande behovet av tvenne arbetskrafter för nämnda arbetes behöriga fullgörande, förordade de sakkunniga, att befattningen i fråga uppföres å den gemensamma skolöverstyrelsens ordinarie stat från och med år 1920.

I likhet med vad i fråga om andre bibliotekariebefattningarna vore fallet, syntes lönen böra fastställas enligt första normalgraden. Beträffande rätten till semester samt ifrågasatt rätt för den nuvarande andre bibliotekskonsulenten att, för den händelse han bleve innehavare av befattningen, för åtnjutande av ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, han omedelbart före sin utnämning till befattningen på grund av förordnande tjänstgjort såsom andre bibliotekskonsulent hos folkskolöverstyrelsen eller inom ecklesiastikdepartementet, syntes däremot intet vara att erinra ur synpunkten av i dylika fall hittills tillämpad praxis, varför de sakkunniga även i denna punkt funne sig kunna förorda överstyrelsens hemställan.

Byggnads-
sakkunnigt
biträde.

Det från och med innevarande år utgående förslagsanslaget å extra stat å högst 3,500 kronor till anställande av byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen hade av riksdagen jämväl för år 1919 anvisats. I överensstämmelse med vad som av folkskolöverstyrelsen hemställts, syntes anslag till enahanda belopp såsom förslagsanslag å extra stat böra till skolöverstyrelsen utgå för år 1920.

Sakkunnigt
biträde för
trädgårds-
skötsel.

I detta sammanhang ville de sakkunniga jämväl erinra därom, att överstyrelsen hos Kungl. Maj:ts ifrågasatt en förhöjning till 12,500 kronor av anslaget till inspektion och sakkunniga biträden, för vilket ändamål ett förslagsanslag å extra stat av högst 11,000 kronor för år 1919 vore skolöverstyrelsen anvisat. Förhöjningen motiverades av att överstyrelsen funnit behov föreligga av ett sakkunnigt biträde i fråga om skolträdgårdsskötsel.

Till stöd för framställningen hade överstyrelsen anført bland annat, att trädgårdsskötseln, som sedan år 1853 haft hemortsrätt i våra skolor och sedan år 1865 såsom ämne ingått uti den utbildning, som vid folkskoleseminarierna bibringas de blivande folkskollärarna, hade, trots icke blott liknöjdhet och bristande förståelse utan även rent motstånd, införts vid ett avsevärt antal folkskolor. Enligt senast tillgängliga statistiska uppgifter meddelades under redovisningsåret 1915—16 sådan undervisning i sammanlagt 3,120 avdelningar, av vilka 221 i städerna, åt tillhopa 85,367 barn,

av vilka 5,899 tillhörande städerna. För ifrågavarande undervisning användes sammanlagt 2,490 trädgårdar. Klart vore emellertid, att sådan undervisning ingalunda förekomme allestädes, där tillfälle för dess bedrivande skulle kunna beredas. I detta hänseende vore det synnerligen belysande, att icke mindre än 260 skolträdgårdar icke utnyttjades för undervisningsändamål.

Vad beträffade arten av den undervisning, som meddelades, vore denna mycket skiftande. Under det att på åtskilliga håll lärare funnes, som, fyllda av intresse för trädgårdsodlingen, förmått göra trädgårdsskötseln till ett av skolans bästa ämnen, torde undervisningen på vissa håll bedrivas tämligen lamt och vara i avsaknad av den kärlek till naturen och dess alster, som vore en oundgänglig förutsättning för trädgårdsodlingens framgångsrika idkande.

Det torde likväl knappast råda delade meningar därom, att en allmänna förekomst och ett verksammare och mera rationellt bedrivande av trädgårdsskötseln i våra skolor vore att anse som ett viktigt önskemål. Trädgårdsodlingen vore en god mätare av ett folks kultur, och den vore tillika ett betydelsefullt kulturmedel. Att låta skolan taga i sin tjänst och i sin mån främja detta kulturmedel måste anses såsom en riktig tanke. Skolträdgården och trädgårdsskötseln utgjorde ock en viktig förbindelse mellan skolan och det praktiska livet, mellan skolan och naturen. Trädgårdsskötseln vore även ett av de skolämnen, som äro av särskilt värde därför, att den satte barnet i dess helhet, andligen och kroppsligen, i verksamhet, och den vore ett av dem, som ville låta kroppsarbetet komma till heders i barnets uppfostran. Trädgårdsodlingens betydelse för folknäringen hade genom den rådande kristidens bittra erfarenheter klarare än någonsin tillförne ställts vårt folk för ögonen. Och det kunde icke förnekas, att en allmänt förekommande och förståndigt bedriven undervisning häruti i våra skolor skulle vara av icke ringa vikt för spridande hos vårt folk av en allmänna kännedom om och ett livligare intresse för trädgårdsodlingen.

Viktiga skäl av såväl ideell som rent praktisk natur syntes alltså tala för att kraftiga åtgärder borde vidtagas för att bereda trädgårdsskötseln den ställning i våra barndoms- och ungdomsskolor, som den till skolans såväl som samhällets bästa ansåges böra intaga.

Överstyrelsen hade sedan länge haft sin uppmärksamhet fästad vid nu berörda förhållanden men hade saknat tillfällen och möjligheter att vidtaga mera ingripande åtgärder för det ifrågavarande syftets främjande. Skulle det bliva överstyrelsen möjligt att i detta hänseende något åtgöra, vore det emellertid oundgängligt, att överstyrelsen finge till sitt förfogande

erforderlig sakkunskap på området i fråga. Det närmaste önskemålet vore därför, att hos överstyrelsen anställdes ett sakkunnigt biträde för ifrågavarande ämne med liknande ställning och uppgifter, som tillkomma överstyrelsens sakkunniga biträden i fråga om ämnena musik, gymnastik, manlig och kvinnlig slöjd samt hushållsgöromål. Överstyrelsen hade redan i sin underdåniga framställning den 31 augusti 1917 angående anslag till folkundervisningen m. m. under budgetåret 1919 uttalat sig rörande förevarande önskemål och därvid framhållit, att det tvivelsutan skulle vara av god verkan för åstadkommande av en uppräckning av undervisningen i trädgårdsskötsel, om en sakkunnig person funnes att tillgå, som kunde taga kännedom om förhållandena på förevarande område samt gå tillhanda med råd och anvisningar, ävensom att det för överstyrelsen skulle vara av värde att, då ärenden av hithörande art, vare sig beträffande seminarierna eller andra överstyrelsen underlydande läroanstalter, komme under överstyrelsens behandling, kunna få rådföra sig med sakkunnig person.

I nämnda sammanhang hade överstyrelsen antytt möjligheten av att tillgodose berörda behov utan höjning av nu ifrågavarande anslag. Överstyrelsen hade också förhoppning, att så skulle kunna ske under år 1919. Men med den utvidgning av verksamhetsområdet, som inträder med år 1920, och särskilt med hänsyn till det behov av sakkunniga biträden, som under den närmaste tiden komme att göra sig gällande i fråga om den fortsatta undervisningen, samt i betraktande jämväl av den sänkning av anslaget, som vidtagits i 1919 års stat, ansåge sig överstyrelsen icke kunna antaga, att det belopp, som kunde avses för sakkunnigt biträde i fråga om trädgårdsskötsel, bleve så pass stort, att det kunde betraktas som skäligt arvode för det arbete, som borde utföras av ett dylikt biträde. Då arvodet förmenades icke kunna sättas lägre än till 1,500 kronor, ansåge överstyrelsen önskligt, att anslaget i fråga för år 1920 höjdes med detta belopp.

Det kunde enligt de sakkunnigas uppfattning icke förnekas, att de av överstyrelsen anförda synpunkter vore i flera hänseenden beaktansvärda. Förhållandena hade till fullo ådagalagt önskvärdheten och nödvändigheten av att allt gjordes inom landet för främjande av vår självständiga folkhushållning. Utan tvivel måste en ändamålsenligt anordnad allmän undervisning i trädgårdsskötsel i våra folkskolor anses utgöra ett viktigt led i strävandena till bibringande av folkets bredare lager av intresse för och kunskap om vad som å trädgårdsskötselns område ofta nog med enkla medel härutinnan kunde åstadkommas. Då emellertid för närvarande inom överstyrelsen icke funnes nödiga kvalificerade arbetskrafter för ledningen av och inseendet över undervisningen i ämnet trädgårdsskötsel

vid folkskolor och folkskoleseminarier, måste givetvis den utvägen anlitas att anställa å området särskilt sakkunnigt biträde. Mot storleken av det av överstyrelsen ifrågasatta arvodet hade de sakkunniga intet att erinra, varför de funne sig böra förorda den begärda anslagshöjningen.

Såsom de sakkunniga framhållit, påkallas av den föreslagna omorganisationen icke några förändringar i fråga om den utrustning av sakkunniga å olika områden, som hittills tillkommit de båda fristående överstyrelserna. De avvikelser från nu bestående ordning, som de sakkunnigas ovan omförmälda förslag innebära, äro alldeles oberoende av överstyrelsernas förening till ett ämbetsverk.

Departementsschefen

Vad angår den delvis med anslag å ordinarie stat avlönade konsulenten för husligt arbete, ifrågasätta de sakkunniga en ändamålsenligare avlöningsanordning på så sätt, att arvodet i dess helhet, 5,000 kronor, skulle utgå å ordinarie stat och därav 1,700 kronor anses motsvara tjänstgöringspenningar. Vidare skulle befattningshavaren tillerkännas rätt till 6 veckors semester. Genom nu nämnda åtgärder ansåges det bliva lättare att för befattningen förvärva lämplig person, varutinnan nu svårigheter yppat sig.

Jag finner, att de sakkunniga framställt goda skäl för den föreslagna anordningen, vilken synes mig någorlunda tillfredsställande förbättra anställningsmöjligheterna för denna synnerligen viktiga befattning, och tillstyrker därför de sakkunnigas förslag. Av åtgärden föranledes en minskning å det nu till läroverksöverstyrelsen å extra stat anviade anslaget till sakkunniga biträden m. m. med 750 kronor. De sakkunniga hava även ifrågasatt, att det av dem förordade ändrade sättet för utgående av avlöningen till konsulenten för husligt arbete skulle föranleda en minskning med 1,500 kronor av anslaget till husmodersskolor. Såsom närmare framgår av vad jag anfört under punkten 256 i bilagan åttonde huvudtiteln till årets statsverksproposition, torde emellertid en nedsättning av nämnda anslag icke böra ifrågakomma.

Det av folkskolöverstyrelsen begärda uppförandet å ordinarie stat av befattningen såsom andre bibliotekskonsulent, varom krav blivit framställda såväl år 1914 som år 1916, har av de sakkunniga befunnits övertygande motiverat. Obestriddligen föreligga nu från en följd av år ingående erfarenhet beträffande det stadigvarande behovet av tvenne arbetskrafter för den i hastig utveckling stadda folkbiblioteksverksamhetens omhändertagande. Under sådana förhållanden finner jag mig böra tillstyrka folkskolöverstyrelsens berörda förslag. Avlöningens storlek bör bestämmas till 4,000 kronor, varav lön 2,200 kronor, tjänstgöringspenningar 1,500

kronor samt ortstillägg 300 kronor. Härtill kunna komma 3 ålderstillägg å 500 kronor efter respektive 5, 10 och 15 års tjänstgöring. Avlöningsvillkoren torde böra fastställas i överensstämmelse med de för skolöverstyrelsens övriga befattningshavare gällande. Rätt till en månads årlig semester torde jämväl böra förutsättas.

Ävenledes synes det mig skäligt, att den nuvarande innehavaren av tjänsten, därest han utnämnes till befattningen såsom andre bibliotekskonsulent, får för beräkning av ålderstillägg tillgodoräkna sig den tid, han omedelbart före sin utnämning till befattningen på grund av förordnande tjänstgjort såsom andre bibliotekskonsulent hos folkskolöverstyrelsen eller inom ecklesiastikdepartementet. Riksdagens medgivande härtill torde böra utverkas.

Någon minskning av förslagsanslaget till understöd åt folkbibliotek, varifrån medel till andre bibliotekskonsulentens avlöning nu utgå, torde vid bifall till mitt förslag ej böra ifrågasättas. Jag vill erinra, hurusom jag under punkten 216 i bilagan åttonde huvudtiteln till årets statsverksproposition tvärtom ansett mig böra föreslå en ökning av nämnda förslagsanslag.

Vidkommande därefter de å extra stat utgående anslagsbeloppen för nu ifrågavarande ändamål hava de sakkunniga, i överensstämmelse med de av respektive överstyrelser gjorda framställningar, föreslagit, dels att till byggnadssakkunnigt biträde hos skolöverstyrelsen måtte anvisas, i likhet med vad som skett för åren 1918 och 1919, såsom förslagsanslag ett belopp av högst 3,500 kronor, dels ock till inspektion och sakkunniga biträden hos skolöverstyrelsen måtte anvisas såsom förslagsanslag ett belopp av högst 17,500 kronor. Sistnämnda summa har uppkommit därigenom, att det till läroverksöverstyrelsen alltsedan år 1914 anvisade beloppet å 5,000 kronor lagts till det till skolöverstyrelsen för år 1919 beviljade å 11,000 kronor, varjämte de sakkunniga förordat från folkskolöverstyrelsen framställt krav å en ökning av sistnämnda belopp med 1,500 kronor. Ökningen betingas av att överstyrelsen funnit behov föreligga från och med år 1920 av ett sakkunnigt biträde i fråga om skolträdgårdsskötsel, till vilket en ersättning av 1,500 kronor ansetts vara erforderlig.

Vad överstyrelsen under anslutning från de sakkunniga anfört rörande behovet av sakkunskap inom skolträdgårdsskötselns område finner jag väl grundat, och anser jag mig alltså böra hemställa om erforderlig höjning av nu ifrågavarande anslag med 1,500 kronor. Då jag jämväl uppmärksammat att det för läroverksöverstyrelsen avsedda beloppet å 5,000 kronor, på grund av vad förut föreslagits beträffande avlöningen av konsulenten

för husligt arbete, rätteligen bör undergå en minskning med 750 kronor, torde emellertid höjningen av det för den gemensamma skolöverstyrelsen beräknade anslagsbeloppet kunna begränsas till 750, eller avrundat till 800 kronor. För nu ifrågavarande ändamål torde sålunda böra åt skolöverstyrelsen anvisas ett belopp å 16,800 kronor. Anslaget torde upptagas såsom förslagsanslag, högst det nämnda beloppet.

Ifråga om skolöverstyrelsens kanslipersonal hava de sakkunniga föreslagit, att, i överensstämmelse med vad redan skett inom den nuvarande skolöverstyrelsen, någon fördelning av arbetskrafterna å verkets skilda avdelningar icke bör i staten fastställas, utan samtliga befattningshavare avses för verket i dess helhet med tjänstgöringsskyldigheten närmare reglerad genom en blivande arbetsordning. Vid beräkning av erforderliga arbetskrafter hava de sakkunniga ansett sig böra pröva varje avdelnings behov särskilt. De sakkunniga yttra härutinnan:

»Otvivelaktigt erfordras med hänsyn till årtien och omfattningen av de arbetsuppgifter, som påvila överstyrelsens olika avdelningar, tillgång till en mera kvalificerad juridiskt utbildad tjänsteman å varje avdelning, varför samtliga nu i staten upptagna sekreterarbefattningar alltjämt torde böra bibehållas. För närvarande finnas därjämte inom läroverksöverstyrelsen anställda 2 notarier samt 1 registrator och aktuarie och inom skolöverstyrelsen 3 notarier samt 1 registrator och aktuarie. Vid sammanförande av de båda överstyrelserna till en gemensam skolöverstyrelse torde behov icke föreligga av mera än 1 registrator för verket i dess helhet, vadan vi vilja föreslå, att den ena av dessa befattningar utgår ur staten. Där emot torde någon indragning av notarier icke lämpligen kunna ske. Tills vidare torde innehavaren av den ena registratorsbefattningen böra uppföras på övergångsstat för att vid först inträffande vakans bland notarierna med stöd av gällande avlöningsvillkor förflyttas till dylik tjänst. Intill dess detta skett, synes en häremot svarande minskning i arbetskrafter inom samma område kunna åstadkommas på så sätt, att hittills å extra stat anvisade anslag inom vardera överstyrelsen till avlöning av amanuens ej längre utgå.

Beträffande kvinnliga biträden finnas sådana nu anställda till ett antal av 3 i läroverksöverstyrelsen, därav 1 av andra och 2 av första graden, samt till ett antal av 9 i skolöverstyrelsen, varav 5 av andra och 4 av första graden. Från läroverksöverstyrelsen föreligger emellertid under åberopande av starkt framträdande behov framställning därom, att medel till anställande av ytterligare 1 biträde av tredje graden måtte i staten uppföras. Skolöverstyrelsen har med hänvisning till att en del av före-

Kansli-
personal.
De sakkun-
niga

liggande arbetsuppgifter äro av mera kvalificerad och krävande beskaffenhet hemställt, att 1 kvinnlig biträdesbefattning av tredje graden måtte i staten uppföras med uteslutande av en motsvarande befattning av andra graden.

De skäl, som av överstyrelsen till stöd för ifrågavarande framställningar anförts, synas oss övertygande tala till förmån för de framställda kraven, och vilja vi därför för vår del förorda, att i staten för den gemensamma skolöverstyrelsen måtte upptagas 2 kvinnliga biträden av tredje graden, 5 kvinnliga biträden av andra graden samt 6 kvinnliga biträden av första graden.»

Folkskol-
överstyrelsen.

Särskilda önskemål beträffande nu förevarande angelägenhet hava av folkskolöverstyrelsen blivit framställda i dess yttrande över de sakkunnigas förslag. Med återopande av en utav sekreteraren hos överstyrelsen G. Hummerhielm verkställd utredning uttalar överstyrelsen, att det syntes överstyrelsen otvivelaktigt, att frågan om beredande av tillgång för skolöverstyrelsen till mera kvalificerad juridisk och administrativ sakkunskap inom kort trängde till en lösning. Huruvida lämpligaste utvägen härför vore anställandet av en ledamot med utbildning i berörda hänseende eller annan anordning, ansåge sig överstyrelsen för närvarande icke kunna avgöra och ville därför icke heller nu framställa något yrkande i förevarande avseende.

Vad slutligen anginge de sakkunnigas förslag beträffande ämbetsverkets kanslipersonal, ville överstyrelsen först framhålla, att enligt överstyrelsens mening ett bestämt behov föreläge av ytterligare en sekreterare å folkskolavdelningen. Mängden av löpande ärenden inom folkskolöverstyrelsen vore redan så stor, att det erbjöde de största svårigheter för en sekreterare att kunna ägna dem den formella granskning, som ålåg honom. Den erfarenhet, överstyrelsen vunnit om svårigheten för överstyrelsens ledamöter att med de arbet-krafter, som för närvarande stode till buds — och dessa skulle ju enligt de sakkunnigas förslag icke inom det nya ämbetsverket bliva ökade — i tillbörlig grad bliva befriade från sysslandet med utarbetandet av uppsättningar och annat arbete av rent administrativ art för att kunna ägna tillbörlig tid åt inspektion och därmed jämförlig verksamhet, talade avgjort för det nämnda behovet av ytterligare en sekreterare.

Vidare ville överstyrelsen betona, att det enligt dess mening icke kunde bliva möjligt att inom det utvidgade ämbetsverket få registrators- och aktuariiegöromålen ombesörjda av en enda arbetskraft. Enligt överstyrelsens övertygelse komme dessa göromål utom allt tvivel att erhålla

den omfattning, att de helt och hållet toge två arbetskrafter i anspråk. I överensstämmelse med vad som av överstyrelsens sekreterare föreslagits, syntes den lämpligaste anordningen vara den, att de rena registratorsgöromålen överlämnades åt en tjänsteman, under det åt en annan anförtröddes aktuariégöromålen, befattningen såsom överstyrelsens redogörare samt vissa registreringsgöromål. Att i denna punkt en förbättring skedde av de sakkunnigas förslag ansågo överstyrelsen vara en viktig förutsättning för att arbetet inom det nya ämbetsverket skulle kunna utföras i behörig ordning.

Slutligen ville överstyrelsen uttala, att det enligt dess mening varit lyckligt, om redan från början ytterligare ett eller helst två kvinnliga biträden uppförts å skolöverstyrelsens stat. Ett i hög grad tidsbesparande arbetssätt ansåges det nämligen vara att i så stor utsträckning som möjligt få koncept, särskilt till mera omfattande framställningar, stenografiskt upptagna och därefter maskinskrivna. Med det antal kvinnliga biträden, som upptagits i staten, skulle ett sådant arbetssätt blott i mycket begränsad utsträckning låta sig genomföras. Överstyrelsen ansågo sig emellertid icke nu böra i detta avseende framställa något yrkande.

De sakkunnigas förslag, i vad det avser att kanslipersonalen icke skall i staten fördelas å verkets skilda avdelningar, utan samtliga befattningshavare avses för verket i dess helhet, anser jag riktigt och ansluter mig till detsamma.

Departementschefen

Vad därefter angår antalet arbetskrafter, hava de sakkunniga förordat bibehållande av nuvarande antal sekreterarbefattningar. Dessa äro för närvarande två, men skulle med yrkesskolavdelningens utveckling ytterligare en sådan befattning tillkomma. I likhet med vad de sakkunniga ifrågasatt i det av dem framlagda statförslaget, anser jag, att tre sekreterartjänster böra upptagas i staten. Vidare hava de sakkunniga funnit en besparing vid sammanslagningen kunna vinnas därigenom, att en av registratorstjänsterna såsom obehövlig skulle kunna indragas. Häremot hava av folkskolöverstyrelsen bestämda erinringar gjorts under framhållande av att jämväl en aktuarie vore erforderlig, liksom överstyrelsen med hänsyn till arbetsbördan inom folkskolavdelningen ansett avgjort behov föreligga av ytterligare en sekreterartjänst.

Om behövligheten av jämväl en aktuarie för skolöverstyrelsens del har jag icke blivit övertygad genom vad som därutinnan av folkskolöverstyrelsen anförts, utan finner jag i likhet med de sakkunniga, att registratorsgöromålen torde kunna behörigen fullgöras av en tjänsteman, med eventuellt erforderligt biträde av något mera kvalificerat kvinnligt bi-

träde. Den ena registratorsbefattningen bör sålunda uppföras å övergångsstat och dess nuvarande innehavare tagas i anspråk för utförande av notariella göromål, för att vid först inträffande vakans å notariebefattning transporterats till denna.

Vad beträffar arbetskrafterna i övrigt å kansliavdelningen, torde det visserligen kunna förväntas, att det inom överstyrelsen redan nu förefintliga behovet av väl kvalificerade juridiskt utbildade befattningshavare kommer att inom en snar framtid göra sig än mera kännbart. För närvarande torde det emellertid böra anses vara tillgodosett i de sakkunnigas förslag, vadan jag icke finner anledning att nu därifrån avvika. Likaledes ansluter jag mig till överstyrelsernas och de sakkunnigas förslag i vad det avser förstärkning av de kvinnliga biträdeskrafterna inom skolöverstyrelsen. I förhållande till den för år 1920 godkända staten för skolöverstyrelsen skulle således såsom ny tjänst uppföras en kvinnlig biträdesbefattning i tredje graden, varjämte i stället för en befattning i andra graden skulle uppföras en sådan i tredje graden. I jämförelse åter med vad för närvarande gäller innebär förslaget uppförande av två nya befattningar av tredje graden.

Avlöningen till de av de sakkunniga förordade kvinnliga biträdena hava av de sakkunniga upptagits till hittills i sådant avseende fastställda belopp. I anslutning till vad chefen för finansdepartementet i sitt anförande till statsrådsprotokollet den 9 sistlidne januari anfört i fråga om lönerereglering för kvinnliga biträden finner jag mig emellertid böra föreslå, att avlöningen för kvinnliga biträden å skolöverstyrelsens stat bestämmes till följande belopp för biträden inom de olika graderna, nämligen för biträde av första graden till 1,600 kronor, därav 1,100 kronor lön, 300 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg, för biträde av andra graden till 2,000 kronor, därav 1,300 kronor lön, 500 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg, samt för biträde av tredje graden till 2,400 kronor, därav 1,500 kronor lön, 700 kronor tjänstgöringspenningar och 200 kronor ortstillägg. Till den sålunda bestämda avlöningen bör för biträde av samtliga grader kunna komma tre ålderstillägg, vart och ett å 200 kronor, därav 100 kronor lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar, att utgå det första efter 5, det andra efter 10 och det tredje efter 15 års tjänstgöring.

Vaktmästare.

I skolöverstyrelsens stat för år 1919 finnas upptagna 1 förste vaktmästar- samt 1 vaktmästarbefattning. Inom läroverksöverstyrelsen äro för närvarande anställda 1 ordinarie vaktmästare samt 1 vaktmästarbiträde, för vars avlöning anslag å extra stat anvisats. Av sistnämnda översty-

relse har framställning gjorts, att hos nästkommande riksdag måtte äskas medel å ordinarie stat till jämväl en förste vaktmästarbefattning, varvid anslaget till vaktmästarbiterädet ej längre vore behöfvligt.

Rörande behovet av vaktmästare inom den gemensamma skolöverstyrelsen anföra de sakkunniga:

De sakkunniga.

»Vid sammanförande av läroverksöverstyrelsen och den redan beslutade skolöverstyrelsen till ett enhetligt verk lär det icke kunna ifrågakomma att för detsamma avse mera än en förste vaktmästartjänst. Då en sådan, redan finnes i staten för skolöverstyrelsen upptagen, kan den av läroverksöverstyrelsen gjorda framställningen icke av oss förordas. Otvivelaktigt föreligger för den gemensamma styrelsen behov i övrigt av oförändrat antal vaktmästare. Vi vilja därför föreslå, att i staten för den gemensamma skolöverstyrelsen upptagas 1 förste vaktmästar- och 2 vaktmästarbefattningar. Beträffande det nuvarande inom läroverksöverstyrelsen anställda vaktmästarbiterädet, har för detta ändamål alltsedan år 1914 å extra stat anvisats ett belopp av 1,000 kronor. Under erinran att vaktmästarbiterädet ifråga med hänsyn till omfånget och arten av sina arbetsuppgifter kunde jämnställas med extra vaktmästare inom nedre justitierevisionen, Svea hovrätt, kommerskollegium samt byggnadsstyrelsen, till vilka jämlikt beslut av 1918 års riksdag utginge särskilda fyllnadsbelopp å 395 respektive 370 kronor, funne överstyrelsen sig emellertid böra föreslå en rimlig förhöjning i arvudet med 300 kronor.

Enär nu förevarande befattningshavare, enligt vad vi inhämtat, har en daglig arbetstid av 6 timmar, finna vi den av överstyrelsen åberopade jämförelsen hava fog för sig. Då tillräcklig erfarenhet emellertid icke nu föreligger, huru vid en ändamålsenligare anordning av överstyrelsens lokaler behovet av vaktmästare kommer att gestalta sig, hava vi funnit antalet ordinarie vaktmästartjänster böra inskränkas till 3, varför nu ifrågavarande tjänst bör upptagas såsom extra vaktmästarbefattning med arvode å extra stat av 1,300 kronor.»

Behovet av vaktmästare synes mig nöjaktigt tillgodosett i de sakkunnigas förslag. I skolöverstyrelsens stat böra alltså uppföras 1 förste vaktmästartjänst samt 2 vaktmästartjänster. Så länge överstyrelsens lokaler äro anordnade på sätt nu är fallet, torde därjämte behov av en extra vaktmästare föreligga, och har jag intet att erinra mot det av de sakkunniga för denne befattningshavare förordade arvodesbeloppet 1,300 kronor. Anslag härför torde böra äskas såsom förslagsanslag å extra stat å högst nämnda belopp.

Departementschefen

Expenser
m. m.

Vidkommande slutligen de ordinarie anslagen till expenser m. m. finnas i staterna för närvarande för ändamålet upptagna till läroverks-överstyrelsen 13,550 kronor, till skolöverstyrelsen 26,375 kronor. Härutinnan har av folkskolöverstyrelsen krav blivit framställt på en mindre förhöjning, betingad av behovet utav nödiga medel för arvode åt semestervikarien å andre bibliotekskonsulentbefattningen. Med tillämpning av de grunder, efter vilka enligt riksdagens beslut arvode åt förste bibliotekskonsulentens semestervikarie beräknas, nämligen ersättning till fullt kompetent vikarie för ämneslärare vid allmänt läroverk, har överstyrelsen funnit en summa av 275 kronor erforderlig för semesterarvode åt nämnda vikarie. Därjämte behöves för beredande av ökat arvode åt vikarien för samma konsulent, då han under förste bibliotekskonsulentens semester uppehåller dennes tjänst, ett belopp av 75 kronor, eller tillhopa 350 kronor.

Då enligt de sakkunnigas ovan omförmälda förslag semester skulle tillkomma även konsulenten för husligt arbete, nödvändiggöres jämväl härav en höjning av nu förevarande anslag. Den för detta fall utgående ersättningen hava de sakkunniga beräknat efter enahanda grunder och bör sålunda ett belopp av 425 kronor avses för detta ändamål. Den behövliga höjningen av ordinarie anslaget till expenser m. m. skulle sålunda komma att uppgå till sammanlagt 775 kronor. I det för 1918 års lagtima riksdag framlagda statförslaget för skolöverstyrelsen efter dess då tilltänkta fullständiga utvidgning var till expenser m. m. upptaget ett belopp av 31,325 kronor. Med sistnämnda summa torde man nu hava att räkna. Anslagsposten borde därför i staten för den gemensamma skolöverstyrelsen upptagas med 45,700 kronor.

Förutom nyssnämnda ordinarie expensanslag har till såväl läroverks-överstyrelsen som folkskolöverstyrelsen för enahanda ändamål av riksdagen anvisats medel å extra stat. På samma sätt har jämväl för år 1919 förfarits beträffande den beslutade skolöverstyrelsen. Även efter sammanförandet av läroverks- och skolöverstyrelserna till ett gemensamt ämbetsverk hava de sakkunniga funnit fullgiltig anledning föreligga till en dylik åtgärd. Sålunda har det erinrats dels därom, att medel för avlönande av semestervikarier för de båda extra ledamöterna å folkskolavdelningen givetvis böra beredas genom anslag å extra stat, dels därom att den förhöjning av anslaget, som betingas av den av kristiden föranledda ökningen av semestervikariernas dagarvoden från 10 till respektive 18 och 12 kronor, beroende på om vikarien är bosatt utom eller inom Stockholm, bör bestridas av medel utgående å extra stat. Med hänsyn till beräknad stegring i utgifterna såväl för de större förbrukningsartiklarna, ved, kol och elektricitet, som ock för papper, tryck, böcker och tidskrifter, extra

renskrivningskostnader m. m., förorsakade av den förhandenvarande dyrtiden, har riksdagen förut medgivit en tillfällig förhöjning av expensanslagen för de båda styrelserna.

Med hänvisning till nu anförda förhållanden har läroverksöverstyrelsen hos Kungl. Maj:t gjort framställning om utverkande hos jämväl nästkommande riksdag av medel till förstärkande av det å ordinarie staten utgående anslaget för tillfällig adjunktion, vikarieersättning, expenser m. m. för år 1920 med ett från 4,500 kronor till 7,000 kronor förhöjt belopp. Folkskolöverstyrelsen har hemställt, att till bestridande av arvoden åt semestervikarier för två extra ledamöter samt till höjning av arvodena åt semestervikarier för överstyrelsens ordinarie medlemmar måtte beviljas ett förslagsanslag för år 1920 å 4,500 kronor. För ifrågavarande ändamål skulle sålunda erfordras sammanlagt 11,500 kronor.

Båda överstyrelserna hava vidare hemställt, att medel fortfarande måtte beredas å extra stat till arvode åt en amanuens inom vardera ämbetsverket. Under senare år har av riksdagen för sistnämnda ändamål å extra stat anvisats ett belopp av 1,500 kronor åt vardera överstyrelsen. Framställningarna avse därjämte, att för år 1920 beloppen ifråga måtte höjas till 2,000 kronor.

Rörande ovan omförmälda framställningar yttra de sakkunniga:

»De i det föregående omförmälda framställningarna betingas väsentligen av de under kristiden rådande förhållandena. Visserligen torde det väl kunna förväntas, att i och med det förestående fredsslutet en återgång till mera normala förhållanden skall så småningom inträda, varigenom således ett minskat behov av ifrågavarande anslagsbelopp torde komma att föreligga. Emellertid hava vi uppmärksammat, att en trots anvisade extra anslag uppkommen brist för åren 1917 och 1918 ifrågasattes täckt genom anslag å tillägg-stat för år 1919. Då det dels torde få anses vara i full överensstämmelse med av riksdagen fastslagna grundsatser, att anslagsbehov, som på förhand låta sig beräknas, upptagas i staten för nästkommande budgetår och dels förevarande anslag allttjämt böra erhålla karaktär av förslagsanslag, hava vi icke tvekat att förorda, att medel för ändamålet jämväl för år 1920 i enahanda ordning måtte å extra stat åskas till av överstyrelserna angivna belopp 11,500 kronor.»

Vad åter beträffar kraven på arvoden åt 2 amanuenser, finna de sakkunniga, att behov av dessa arbetskrafter ej längre föreligger, sedan på grund av sammanslagningen den ena registratorsbefattningens innehavare, i enlighet med vad ovan angivits, skall tagas i anspråk för notariella arbeten.

De sakkunniga.

Framställ-
ningar från
läroverks-
överstyrelsen
och folkskol-
överstyrelsen
om anslag å
tilläggsstat
för år 1919.

Jag har vidare att omförmåla vissa av läroverksöverstyrelsen och folkskolöverstyrelsen gjorda äskanden om anslag å tilläggsstat för år 1919. Läroverksöverstyrelsen har i skrivelse den 30 december 1918 anhållit om ett belopp av 7,300 kronor såsom tillägg till överstyrelsens expensanslag för år 1918. Överstyrelsen anför till stöd härför följande:

Enligt den för läroverksöverstyrelsen gällande lönestat uppgår överstyrelsens expensanslag, ooberäknat utgifter för tillfällig adjunktion och vikariatsersättning, till ett belopp av 10,400 kronor. Däjänte har genom Kungl. Maj:ts brev den 22 juli 1918 till förstärkande av berörda anslag å tilläggsstat för år 1918 anvisats ett belopp av 4,500 kronor, i följd varav sammanlagda summan av de överstyrelsen till buds stående expensmedel för år 1918 uppgå till 14,900 kronor.

På grund av föreskriften i Kungl. Maj:ts brev den 16 maj 1918, att gottgörelse till de för år 1918 förordnade semestervikarier å läroverksrådsbefattning skulle utgå med 18 kronor för varje dag, deras förordnade omfattade, har, då denna gottgörelse förut utgjort 10 kronor, en ökad utgiftssumma å 1,800 kronor uppstått för överstyrelsen. Beloppet är beräknat för fem semesterperioder å 45 dagar efter en arvodesförhöjning av 8 kronor för dag; kommande alltså på varje semestervikarie ett arvodes-tillägg av $45 \times 8 = 360$ kronor eller för fem semesterperioder sammanlagt 1,800 kronor. Det till egentliga expensutgifter återstående beloppet utgör alltså 13,100 kronor.

Trots ovan berörda tilläggsanslag hava emellertid överstyrelsens expensmedel visat sig otillräckliga till gäldande av överstyrelsens utgifter under det nu tilländagångna kalenderåret till följd av de betydande prisstegringar, som under året inträtt i överstyrelsens arbetsomkostnader i form av erforderlig höjning beträffande extra renskrivningshjälp, trycksaker, papper och övriga skrivutensilier, ved m. m. ävensom i vissa amanuensarvoden samt i arvodet till överstyrelsens vaktmästarbiträde. Till belysande härav får överstyrelsen anmäla, att till följd därav, att ett av överstyrelsens ordinarie kvinnliga biträden av 1:sta avlöningsgraden på grund av sjukdom under hela år 1918 varit tjänstledig, fyllnadsarvodet till vikarien, utöver de till överstyrelsens disposition stående tjänstgöringspenningarna å befattningen, måst gäldas av överstyrelsens expensmedel samt uppgått till ett sammanlagt belopp av 1,266 kronor 8 öre. Vad beträffar den förhöjda kostnaden å trycksaker, tillåter sig överstyrelsen framhålla det kända förhållandet, att sedan världskrigets utbrott tryckningskostnaderna stigit med ej mindre 110 procent, lågt beräknat, samt att, enligt till överstyrelsen lämnad uppgift från den firma, som ombestyr överstyrelsens trycksaker, av den ifrågavarande procentuella höjningen 70 procent fallit på kalenderåret 1918. Enbart på en sådan post som kostnaden för överstyrelsens årsberättelse, år 1917 uppgående till omkring 1,900 kronor, skulle sålunda komma en merkostnad av omkring 1,300 kronor. Överstyrelsen har emellertid för avsikt att genom viss inskränkning i omfånget av sagda publikation, vilken inom den närmaste tiden skall befordras till trycket, söka att åtminstone i någon mån nedbringa kostnaden för densamma. Kostnaden för papper och övriga skrivutensilier under året torde kunna beräknas till omkring 2,400 kronor. Vedkontot för år 1918 har uppgått till 2,175 kronor 25 öre.

Beträffande den höjning av överstyrelsens arbetsomkostnader, som torde bli en följd av en av överstyrelsen beräknad erforderlig ökning av arvoden till två av ämbetsverkets amanuenser ävensom till vaktmästarbiträdet, tillåter sig överstyrelsen framhålla följande.

De ifrågavarande amanuenserna hava under år 1918 uppburit ett arvode var för sig av allenast 1,200 kronor, men erhålla på grund av 1918 års lagtima riksdags beslut angående viss höjning av överstyrelsens expensanslag för år 1919 en arvodesökning av 300 kronor, i följd varav deras arvoden för år 1919 komma att uppgå till 1,500 kronor. Då på grund av dyrtidens tryck överstyrelsen ansett det önskvärt, att bemälda tjänstemän jämväl för innevarande år må komma i åtnjutande av motsvarande arvodsförhöjning, har överstyrelsen i efterföljande anslagsäskande i detta hänseende beräknat ett belopp av sammanlagt 600 kronor.

Vidkommande den höjning i arvodet till överstyrelsens vaktmästarbiträde, som överstyrelsen ansett erforderlig, tillåter sig överstyrelsen erinra om kungörelsen den 13 september 1918 angående tillfällig avlöningsförbättring under år 1918 för vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare. Enligt berörda kungörelse skall till vissa extra vaktmästare i en del centrala ämbetsverk utgå en dylik förbättring, uppgående till 370 å 395 kronor. Då emellertid en sådan arvodesförhöjning enligt berörda författning icke kan komma överstyrelsens vaktmästarbiträde, vilkens årliga arvode utgör 1,000 kronor, till godo, men bemälda extra befattningshavare i det hela torde vara närmast jämförlig med de i författningen avsedda extra vaktmästarna, har överstyrelsen ansett, att en motsvarande höjning i hans arvode rimligen borde beredas honom för innevarande år. Ett till 350 kronor beräknat belopp för detta ändamål ingår jämväl i den summa, överstyrelsen i det följande kommer att begära som fyllnad i överstyrelsens expensanslag för år 1919.

Enligt en av överstyrelsens redogörare verkställd beräkning av överstyrelsens hittills gjorda expensutgifter för år 1918 uppgå dessa till 11,431 kronor 32 öre. Därtill komma obetalda räkningar för årets tre första kvartal å 3,059 kronor. Beloppet av fjärde kvartalets räkningar kan nu icke exakt uppgivas, enär dessa ännu icke till fullo inkommit till överstyrelsen. Enligt vad överstyrelsen emellertid nu kan beräkna, torde för deras gäldande erfordras ett belopp av omkring 4,875 kronor. Den sammanlagda utgiftssumman skulle alltså komma att uppgå till 19,365 kronor 32 öre eller i runt tal 19,400 kronor. Härtill skulle ytterligare komma den erforderliga förhöjningen i arvoden till två amanuenser med tillhopa 600 kronor ävensom avlöningsförbättringen för ämbetsverkets vaktmästarbiträde, 350 kronor, eller sammanlagt ett belopp av 950 kronor. Efter denna beräkning skulle hela utgiftssumman för år 1918 belöpa sig till 20,350 kronor eller i runt tal 20,400 kronor.

Då överstyrelsens sammanlagda expensanslag, med ovannämnda minskning å 1,800 kronor, för år 1918 uppgår till 13,100 kronor, skulle sålunda för överstyrelsen uppstå en brist av i runt tal 7,300 kronor.

Folk-skolöverstyrelsen har i skrivelse den 31 augusti 1918 hemställt om 3,240 kronor till bestridande av ökade arvoden åt semestervikarier. Överstyrelsen yttrar härom:

Vid bestämmandet av nu utgående anslag till arvode åt semestervikarier har i fråga om överstyrelsens medlemmar räknats med ett vikariearvode av 10 kronor för dag åt varje semestervikarie, ett belopp, som hittills plägat bestämmas beträffande såväl läroverk-överstyrelsen som folk-skolöverstyrelsen. Sedan under år 1918 arvoden till kommittéledamöter och sakkunniga blivit höjda, har dock Kungl. Maj:t genom beslut den 24 maj 1918 för de under nämnda år inom folk-skolöverstyrelsen tjänstgörande semestervikarierna fastställt ett dagarvode av 12 kronor till vikarie, som är bosatt i Stockholm, och 18 kronor till annan vikarie. Uppenbart är, att så länge nu rådande

låga penningvärde fortvarar, något lägre arvodes-belopp för sagda vikarier icke kan ifrågasättas. Kostnaderna för semestervikarier komma därför såväl under år 1918 som under år 1919 att uppgå till väsentligt högre belopp än som beräknats. Vad sistnämnda år angår, kan tydligtvis nu icke angivas, i vilken utsträckning semestervikariaten komma att bestridas av personer, som äro bosatta i Stockholm, eller av andra, men det torde kunna antagas, att flertalet vikarier äro bosatta utom huvud-taden. Räknar man med att samtliga vikarier tillhöra sistnämnda kategori, kommer bristen i anslaget att för år 1919 utgöra $9 \times 360 = 3,240$ kronor.

Departementschefen.

Mot de sakkunnigas beräkning av det ordinarie expensanslagets storlek, jämväl i vad det avser höjning av ifrågavarande anslag, har jag intet annat att erinra än att medel böra beräknas för semestervikarier jämväl för de av mig förordade nya ordinarie befattning-havarna (en ledamot och en kvinnlig biträdesbefattning av tredje graden) samt för det från andra till tredje graden ändrade kvinnliga biträdet. Ifrågavarande post i staten torde med hänsyn härtill böra upptagas med ett till 46,200 kronor förhöjt belopp.

Vad angår det hittills å extra stat anvisade expensanslaget torde det visserligen gälla, att vid återgång till mera normala priförhållanden ett något minskat behov av ytterligare expensmedel kan väntas komma att inträda. Men då, såsom de sakkunniga erinrat, de anvisade medlen icke varit tillräckliga, utan uppkommen brist måst föreslås till täckning genom anslag å tilläggsstat, och då mot de föreliggande beräkningsgrunderna ingen anmärkning framställts, synes jämväl för år 1920 erforderligt belopp böra anvisas. För ändamålet kräves ett anslag, som bör hava karaktär av förslagsanslag, högst 11,500 kronor.

Beträffande det begärda anslaget å extra stat till arvoden åt amanuenser finner jag på av de sakkunniga anförda skäl sådant anslag för år 1920 icke behövt.

Vad slutligen angår de av överstyrelserna gjorda äskandena om beredande av medel å tilläggsstat för år 1919 för ovan angivna ändamål, finner jag mig böra biträda desamma, dock med den jämkningen, att ersättningen till läroverksöverstyrelsens vaktmästarbiträde bestämmes i likhet med de sakkunnigas förslag till 1.300 kronor. Erforderliga belopp äro till samma siffror för ändamålet beräknade i årets statsverksproposition.

Hyra för
ämbetslokal-
er.

För gäldande av hyra för lokaler åt läroverksöverstyrelsen har å extra stat för år 1919 anvisats ett belopp av högst 8,000 kronor, varjämte på tilläggsstat för år 1918 beviljats för gäldande av hyran under tiden 1 oktober 1918—31 mars 1919 ett belopp av ytterligare 4,000 kronor. Åt folkskolöverstyrelsen ha anvisats enahanda belopp för förhyrande av lokal under tiden 1 oktober 1919—31 mars 1920.

Framställningar föreligga nu från överstyrelserna om ytterligare förhöjningar av ifrågavarande hyresanslag med hänsyn till dels numera inträdda hyresstegringar, dels ock för skolöverstyrelsens del till behov av ökat lokalutrymme för yrkesskolavdelningen samt för de hos överstyrelsen anställda bibliotekskonsulenter, vilka hittills varit inrymda i statsverkets lokaler. Hyran för de av läroverksöverstyrelsen disponerade lokalerna uppgår nu till 10,200 kronor för år. Läroverksöverstyrelsen hemställer nu med hänvisning härtill, att på extra stat för år 1920 för ifrågavarande ändamål för tiden 1 april—30 september 1920 måtte anvisas ett belopp av 5,100 kronor. Folkskolöverstyrelsen hemställer likaledes, att till förhyrande av ämbetslokaler åt skolöverstyrelsen för tiden den 1 april 1920—31 mars 1921 måtte på extra stat för år 1920 anvisas ett förslagsanslag å högst 15,800 kronor.

Efter att hava erinrat om, att de nu rådande lokalsvårigheterna genom sammanslagningen kunna förväntas bli minskade, därigenom att förhandenvarande utrymmesresurser bättre utnyttjas, framhålla de sakkunniga angelägenheten av att nu förevarande anslag vid sammanförande av de båda styrelserna till ett gemensamt verk beräknas för samma tid, samt att denna tidsperiod kommer att omfatta helt hyresår, varigenom undvikes, att tilläggsstaten belastas med anslagskrav, som på förhand låta sig beräknas såsom avseende belopp, vilka med säkerhet skola komma att behövas. För gäldande av hyra för ämbetslokaler åt den gemensamma skolöverstyrelsen under tiden 1 april 1920—31 mars 1921 skulle med tillämpning av dessa grundsatser erfordras ett belopp av 10,200 + 15,800 kronor eller i allt 26,000 kronor.

De sakkunniga.

Med hänvisning till vad de sakkunniga i nu förevarande avseende uttalat, finner jag mig böra tillstyrka framställning till riksdagen om ett förslagsanslag å extra stat för år 1920 för gäldande av hyra för lokaler åt skolöverstyrelsen å högst angivna belopp, 26,000 kronor. Därest hyresbeloppet efter tiden för nu gällande hyresavtals upphörande skulle komma att höjas, lär det bli nödvändigt att å tilläggsstat åska för ändamålet eventuellt ytterligare erforderliga anslag.

Departementschefen.

Enligt de meningar jag i det föregående uttalat angående organisationen av den gemensamma skolöverstyrelsen skulle staten för skolöverstyrelsen erhålla följande utseende:

Stat för skolöverstyrelsen.

	Lön	Tjänstgöringspenningar	Orts-tillägg	Ar-vode	Summa	
Generaldirektören och chefen	7,000	3,000	1,000	—	11,000	
1 ledamot och avdelningschef å läroverksavdelningen	5,000	2,500	600	500	8,600	
1 ledamot och avdelningschef å folkskolavdelningen	5,000	2,500	600	500	8,600	
1 ledamot och avdelningschef å yrkeskolavdelningen	5,000	2,500	600	500	8,600	Efter 5 år kan lönen höjas med 600 kronor.
1 ledamot	5,000	2,500	600	—	8,100	
9 ledamöter	45,000	22,500	5,400	—	72,900	
1 konsulent och särskild föredragande för husligt arbete	—	—	—	5,000	5,000	Härav skola 1,700 kronor anses motsvara tjänstgöringspenningar.
1 förste bibliotekskonsulent	3,600	1,800	400	—	5,800	
1 sekreterare	3,600	1,800	400	—	5,800	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.
2 sekreterare	7,200	3,600	800	—	11,600	
1 andre bibliotekskonsulent	2,200	1,500	300	—	4,000	
1 notarie	2,200	1,500	300	—	4,000	Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor, efter 10 år med ytterligare 500 kronor och efter 15 år med ytterligare 500 kronor.
4 notarier	8,800	6,000	1,200	—	16,000	
1 registrator och aktuarie	2,200	1,500	300	—	4,000	
1 kvinnligt biträde av tredje graden	1,500	700	200	—	2,400	
1 kvinnligt biträde av tredje graden	1,500	700	200	—	2,400	Efter 5 år kan avlöningen höjas med 200 kronor, efter 10 år med ytterligare 200 kronor samt efter 15 år med en ytterligare 200 kronor, skolan av ålderstillägget 100 kronor utgöra lön och 100 kronor tjänstgöringspenningar
1 kvinnligt biträde av andra graden	1,300	500	200	—	2,000	
4 kvinnliga biträden av andra graden	5,200	2,000	800	—	8,000	
1 kvinnligt biträde av första graden	1,100	300	200	—	1,600	
5 kvinnliga biträden av första graden	5,500	1,500	1,000	—	8,000	
1 förste vaktmästare	1,100	650	150	—	1,900	Efter 3 år kan lönen höjas med 100 kronor, efter 6 år med ytterligare 100 kronor och efter 9 år med ytterligare 100 kronor.
1 vaktmästare	900	550	150	—	1,600	
1 vaktmästare	900	550	150	—	1,600	
För inspektion av blindundervisningen	—	—	—	600	600	
Till expenser m. m.	—	—	—	—	46,200	
Summa	—	—	—	—	250,300	

Ans. Därest bostad med bränsle, eventuellt med bränsle och elektriskt ljus, där sådant anordnats, anvisas åt vaktmästare, skall av lönen avstås för bostad och bränsle 300 kronor samt för lyse 25 kronor för år. Därest vaktmästaren åtnjuter enbart bostad eller bostad med varme, men icke i övrigt erforderligt bränsle, ävensom då bostadsförmånen är av sådan beskaffenhet, att den icke kan anses hava ovan sagda värde, skall det ankomma på Kungl. Maj:t att efter omständigheterna bestämma det lägre löneavdrag, som för dylik förmån skall äga rum. Förmånen av lyse innebär allenast rätt till en årlig maximiförbrukning av elektrisk ström intill högst 100 kw-timmar. I övrigt skola i fråga om förmånen av bostad m. m. i tillämpliga delar länla till efterrättelse bestämmelserna i § 3 av kungörelsen den 1 november 1918 angående avlöningsförbättring från och med år 1919 för vissa vaktmästare och med dem jämförliga befattningshavare. (Sv. förf.-saml. 1918 nr 836).

Därjämte bör, på grund av vad förut i sådant avseende anförts, upp-
rättas följande

Övergångsstat.

	Lön	Tjänst- görings- penningar	Orts- tillägg	Summa	
Överdirektör A. W. Falk, utöver av- löning såsom ledamot och avdel- ningschef å läroverksavdelningen*)	1,200	300	400	1,900	
1 registrator och aktuarie	2,200	1,500	300	4,000	
Summa	—	—	—	5,900	(Efter 5 år kan lönen höjas med 500 kronor och efter 10 år med ytterligare 500 kronor.)

*) Så länge överdirektören Falk bestrider tjänstgöring såsom ledamot och avdelningschef å läroverksavdelningen, skall till honom utgå den för denna befattning å ordinarie stat uppförda avlöning, minskad med ett belopp av 500 kronor, motsvarande arvode såsom avdelningschef, vadan å den ordinarie staten besparas sistnämnda belopp, skolandet härjämte ålderstillägg till honom ej heller utgå.

Likaledes skall, såsom ovan erinrats, vid först inträffande ledighet å notariebefattning inom överstyrelsen, den å övergångsstat uppförde innehavaren av den ena registrators- och aktuarietjänsten, på sätt det i föregående nämnts, förflyttas, varigenom övergångsstaten kan minskas med 4,000 kronor.

För åtnjutande av avlöningsförmåner enligt den nya staten för den gemensamma skolöverstyrelsen torde stadgas följande villkor och bestämmelser:

i fråga om ändrad tjänstgöringsskyldighet förflyttning till annan tjänst, förening av tjänster m. m.:

att befattningshavare skall, därest vidsträcktare tjänstgöringsskyldighet eller jämkning i åligganden vid en möjligen inträdande förändrad organisation av ämbetsverket eller dess särskilda avdelningar eller eljest i allmänhet kan varda stadgad, ävensom därest ämbetsverkets ställning inom statsförvaltningen så förändras, att detsamma ej längre kan anses såsom självständigt ämbetsverk, eller därest vissa ifrågavarande ämbetsverk tillhörande göromål överflyttas till annat ämbetsverk, vara pliktig att, med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, efter ny eller förändrad arbetsordning sköta de göromål, som honom anförtros, eller, efter Kungl. Maj:ts förordnande, tjänstgöra i det verk, till vilket göromålen överlämnas;

att befattningshavare är skyldig att tjänstgöra å den särskilda befattning uti innehavande grad, där han, till befordrande av arbetets oavbrutna gång, befinnes vara lämplig och behövlig;

att befattningshavare vidare skall, likaledes med bibehållande av den tjänstegrad och den avlöning han innehar, vara pliktig att, när helst så

av Kungl. Maj:t prövas lämpligt, låta sig förflyttas till annan befattning inom förvaltningen på ifrågavarande område;

att med ordinarie befattning i överstyrelsen icke må förenas annan tjänst å rikets, riksdagens eller kommuns stat;

att med ordinarie befattning i nämnda ämbetsverk ej heller må förenas vare sig uppdrag såsom ordförande eller ledamot i styrelse för verk eller bolag, som är försett med Kungl. Maj:ts oktroj eller blivit registrerat såsom aktiebolag, eller befattning såsom tjänsteman i sådant verk eller bolag eller annan tjänstebefattning av vad slag som helst, så framt ej, vad angår chef eller ledamot, Kungl. Maj:t och, vad angår innehavare av annan befattning, överstyrelsen, uppå därom gjord framställning och efter prövning, att ifrågavarande uppdrag eller tjänstebefattning ej må anses inverka hinderligt för tjänstgöringen i ämbetsverket, finner uppdraget eller befattningen kunna få mottagas och till svidare bibehållas;

i fråga om avlöningsförmåners uppbärande m. m.:

att tjänstgöringspenningar få uppbäras endast för den tid, befattningshavare verkligen tjänstgjort eller åtnjutit semester, men för tid, han eljest varit befriad från tjänstgöring, skola utgå till den, som uppehållit befattningen;

att den, som av sjukdom hindras att förrätta sin befattning, äger uppbära hela lönen jämte ortstillägget eller i det fall, där avlöningen utgöres av arvode, den del därav, som icke anses såsom tjänstgöringspenningar, men att den, som eljest undfår ledighet, såsom för svag hälsas vårdande, enskilda angelägenheter, tjänstgöring hos riksdagen, dess utskott eller revisorer eller andra särskilda uppdrag, eller i behörig ordning avstänges från tjänstgöring eller av annan anledning är lagligen förhindrad att sköta befattningen, kan förpliktas att under ledigheten utöver sina tjänstgöringspenningar avstå så mycket av lönen eller ortstillägget eller av arvodet, som erfordras för befattningens uppehållande eller eljest prövas skäligt;

att avlöning ej må utgå till befattningshavare för tid, varunder han avhållit sig från tjänstgöring utan att hava i vederbörlig ordning erhållit tjänstledighet eller kunna styrka giltigt förfall;

att därest befattningshavare varder avstängd från tjänstgöring eller i håkte tagen, den del av hans avlöning, som icke prövas böra användas till befattningens uppehållande skall, under tiden innehållas, såvida ej prövas skäligt att låta honom uppbära något därav;

att, vid sjukdomsfall eller när det erfordras till följd av tjänsteresor eller för beredande av semester, befattningshavare av lägre grad skall vara skyldig att, om han förordnas till högre befattning i överstyrelsen

bestrida densamma, dock ej längre än sammanlagt tre månader under ett och samma kalenderår; ägande han därvid att, i stället för egna tjänstgöringspenningar, åtnjuta vid sjukdomsförfall de för befattningen anslagna tjänstgöringspenningar men eljest däremot svarande belopp;

att emellertid, därest ledamot av överstyrelsen till följd av tjänsteresa eller för handläggning av särskilda ärenden är under allenast några få, högst fyra dagar, hindrad att sköta sin befattning, tjänsteman av lägre grad skall vara pliktig att utan särskild ersättning sköta de till ledamotsbefattningen hörande löpande göromålen;

att den, som tillträder den nya staten, skall vara skyldig underkasta sig, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, upphörande av eller minskning i extra inkomster, som kunna åtfölja tjänstebefattning eller utgå för bestyr i sammanhang därmed; samt

att vid avgång från tjänsten till följd av avskedstagande, entledigande eller dödsfall själva lönen ävensom ortstillägget eller där avlöningen utgöres av arvode, den del därav, som icke anses såsom tjänstgöringspenningar, skall utgå till månadens slut;

i fråga om ålderstillägg:

att, därest förhöjning av lönen efter viss tids fortsatt innehavande av befattning i samma lönegrad är i staten medgiven, tidpunkten för

första förhöjningen bestämmes att inträda efter för vaktmästare tre och för övriga befattningshavare fem år, under villkor att innehavaren under mer än fyra femtedelar av den tjänstetid, som erfordras för att vinna nämnda förhöjning, med gott vitsord bestritt sin egen eller, på grund av förordnande, annan statens tjänst eller fullgjort annat offentligt uppdrag, dock att härvid icke må föras honom till last den tid, han åtnjutit semester eller ledighet för fullgörande av värnplikt, och

andra förhöjningen, om sådan äger rum, efter ytterligare för vaktmästare tre och för övriga befattningshavare fem år, på samma villkor, samt

tredje förhöjningen, därest sådan kan ske, efter än ytterligare för vaktmästare tre och för övriga befattningshavare fem år, ävenledes på samma villkor,

under iakttagande, vad var och en av omförmälda löneförhöjningar angår, att den högre avlöningen ej får tillräddas förr än vid början av kalenderåret näst efter det, varunder den stadgade tjänstaldern blivit uppnådd;

att därvid befattningshavare bör tillgodoräknas den tid, som före den nya statens trädande i kraft förflutit från hans tillträde till innehavande befattning eller motsvarande tjänst å förutvarande avlöningsstat;

att andre bibliotekskonsulenten må för erhållande av löneförhöjning från och med den nya statens ikraftträdande tillgodoräknas den tid, han omedelbart före sin utnämning till befattningen på grund av förordnande tjänstgjort såsom andre bibliotekskonsulent hos skolöverstyrelsen eller inom ecklesiastikdepartementet;

att likväl löntagare, som, då han intjänat stadgad tid för erhållande av löneförhöjning, redan uppnått den levnadsålder, vid vilken han enligt bestämmelserna i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension är skyldig att från tjänsten avgå, icke må tillträda samma förhöjning;

i fråga om semester, skyldighet att avgå från tjänsten och pensionsrätt:

att semester årligen må, när det kan ske utan hinder för göromålens behöriga gång, åtnjutas av chef, ledamöter, konsulent för husligt arbete, förste bibliotekskonsulent och sekreterare en var under en och en halv månad, av andre bibliotekskonsulent, notarie, registrator och aktuarie samt kvinnliga biträden en var under en månad samt av vaktmästare under 15 dagar;

att befattningshavare, som har sig anförtrodd uppbörd eller kontroll å uppbörd, är pliktig att å tid av året, som av chefen bestämmes, begagna sig av semester;

att i fråga om skyldighet att avgå från tjänsten ävensom i fråga om rätt till pension skall gälla vad i lagen angående civila tjänst innehavares rätt till pension är vid tiden för den nya statens ikraftträdande eller, såvitt angår innehavare av befattning, som därefter tillträdes, vid tillträdet till befattningen stadgat;

i fråga om särskilda föreskrifter för kvinnliga befattningshavare:

att beträffande kvinnliga biträden å överstyrelsens stat skola i övrigt lända till efterrättelse de föreskrifter, som äro eller kunna varda utfärdade angående allmänna villkor och bestämmelser att gälla för de å vissa domstolars, ämbetsverks och myndigheters stater uppförda biträdesbefattningar.

I avseende å åtnjutande av de å övergångsstat uppförda avlöningsförmåner torde i tillämpliga delar böra gälla ovanberörda villkor och bestämmelser.

*Kostnads-
beräkning.*

Sammanlagda kostnaderna å ordinarie stat för skolöverstyrelsen och därmed förenad övergångsstat skulle, enligt vad ovan sagts, sålunda komma att uppgå till 256,200 kronor eller, om man frånräknar ett belopp av 500 kronor, som skulle under övergångsstatens giltighetstid besparas å den ordinarie staten, 255,700 kronor.

Tager man nu i betraktande läroverksöverstyrelsens nuvarande stat å 78,950 kronor och den av 1918 års lagtima riksdag i samband med be-

slutet om inrättande av praktiska ungdomsskolor godkända staten för skolöverstyrelsen för år 1920 å 152,325 kronor, erhålles vid sammanslagning av dessa belopp en summa av 231,275 kronor. Vidare är att märka, att oberoende av sammanslagningen av överstyrelserna följande nya eller ökade anslagsposter tillkomma, om vilka förslag skulle hava framlagts för riksdagen, även i det fall att det föreliggande spørsmålet om en gemensam överstyrelse icke upptagits, nämligen: 1 ledamot å folkskolavdelningen med avlöning å 8,100 kronor, 1 andre bibliotekskonsulentbefattning med avlöning å 4,000 kronor, 2 befattningar såsom kvinnligt biträde av tredje graden, därav en ny och en i stället för en förutvarande befattning av andra graden med en merkostnad av 2,800 kronor, 1 konsulent och särskild föredragande i husligt arbete med arvode å 5,000 kronor i stället för det nuvarande å 2,750 kronor, varigenom en ökad kostnad av 2,250 kronor uppkommit, vidare de för ytterligare 12 kvinnliga biträden samt för förste vaktmästare och vaktmästare beräknade avlöningsbelopp (de sista jämlikt beslut av 1918 års riksdag upptagna med 400 kronor högre belopp) tillhopa 6,000 kronor samt till sist en höjning av det ordinarie expensanslaget med 1,275 kronor eller alltså tillhopa 24,425 kronor.

Lägges sistnämnda belopp till ovan angivna 231,275 kronor, erhålles en summa av 255,700 kronor eller alltså samma belopp, som ovan angivits för den sammanslagna överstyrelsen under omförmälda övergångstid. Om sålunda det nya ämbetsverket i avseende å ordinarie anslag icke uppvisar någon kostnadsökning utan samma belopp, som det skulle varit nödvändigt åska, därest den nuvarande anordningen bibehölles, torde uppmärksammas, att efter upphörande av övergångsstatens giltighetstid i stället en kostnadsminskning å 5,900 kronor är att emotse.

Vid bifall till vad ovan föreslagits bör det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken minskas med ett belopp av 78,950 kronor, kommande härvid nämnda anslag, under förutsättning av bifall till vad som föreslagits under punkterna 165, 168 och 172 i bilagan åttonde huvudtiteln till årets statsverksproposition att uppgå till 7,629,700 kronor.

På sätt av ovanstående framgår, skulle den ordinarie staten jämte övergångsstat uppgå till sammanlagt 256,200 kronor. På extra stat skulle tillhopa erfordras 66,900 kronor. I årets statsverksproposition är för ändamålet beräknat ett ordinarie anslag av 252,200 kronor och på extra stat sammanlagt 66,400 kronor. Den sålunda uppkomna bristen å 4,500 kronor torde emellertid kunna täckas förmedelst besparingar, som med sannolikhet kunna göras i fråga om andra anslagsäskanden, varom framställning till innevarande års riksdag ställts i utsikt.

Med åberopande av vad jag anför, får jag hemställa, att Eders Kungl. Maj:t tacktes föreslå riksdagen att

dels godkänna den av mig förordade staten för skolöverstyrelsen med därvid fogad övergångsstat att tillämpas från och med år 1920 ävensom de av mig föreslagna villkoren och bestämmelserna för åtnjutande av i de olika staterna upptagna avlöningsförmåner;

dels — med uteslutande ur riksstaten av det för närvarande till skolöverstyrelsen uppförda ordinarie anslaget å 131,825 kronor — uppföra två nya ordinarie anslag, det ena: skolöverstyrelsen å 250,300 kronor och det andra: skolöverstyrelsen, övergångsstat, å 5,900 kronor;

dels vid bifall härtill minska det ordinarie reservationsanslaget till de allmänna läroverken med ett belopp av 78,950 kronor, kommande härvid ävensom under förutsättning av bifall till de av mig under punkterna 165, 168 och 172 i det vid årets statsverksproposition fogade utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden sistberörda reservationsanslag att uppgå till 7,629,700 kronor;

dels medgiva, att ålderstilläggen för de å skolöverstyrelsens stat ävensom övergångsstat upptagna befattningshavarna må utgå av det under riksstatens åttonde huvudtitel uppförda förslagsanslaget: ålderstillägg;

dels föreskriva, att chef eller ledamot av skolöverstyrelsen, som må vid tillträdet till befattningen såsom delägare tillhöra vare sig lärarnas vid elementarläroverken nya änke- och pupillkassa eller folkskollärarnas änke- och pupillkassa, skall vara skyldig att även såsom chef eller ledamot i överstyrelsen kvarstå i den av nämnda båda kassor, i vilken han vid sagda tidpunkt är delägare, med iakttagande därvid att sådan befattningshavare skall tillhöra vederbörande kassa med det inom densamma förekommande högsta delaktighetsbeloppet samt med de rättigheter och skyldigheter i övrigt, vilka tillkomma delägare, som innehar befattning, med vilken är förenad skyldighet att tillhöra kassan;

dels bestämma, att envar, som med eller efter den nya lönestatens ikraftträdande tillträder befattning i skolöverstyrelsen, skall vara pliktig att underkasta sig

de av mig för åtnjutande av avlöningsförmåner å överstyrelsens stat föreslagna villkor och bestämmelser;

dels till skolöverstyrelsen för följande ändamål på extra stat för år 1920 såsom särskilda förslagsanslag, högst, anvisa nedan angivna belopp, nämligen:

för beredande av arvode åt en extra ledamot å folkskolavdelningen 7,800 kronor, varav 2,500 kronor må anses motsvara tjänstgöringspenningar;

till arvode åt byggnadssakkunnigt biträde 3,500 kronor;

för beredande av arvode åt en extra vaktmästare 1,300 kronor;

för inspektion och sakkunniga biträden 16,800 kronor;

till förstärkande av det å överstyrelsens ordinarie stat uppförda anslaget till expenser m. m. 11,500 kronor samt

till förhyrande av ämbetslokal åt överstyrelsen 26,000 kronor;

dels ock på tilläggsstat för år 1919 såsom särskilda förslagsanslag, högst, anvisa till förstärkning av det i läroverksöverstyrelsens stat uppförda anslaget till tillfällig adjunktion, vikariatsersättning, expenser m. m. 7,250 kronor samt till bestridande under år 1919 av ökade arvoden åt semestervikarier för skolöverstyrelsens medlemmar 3,240 kronor.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan tacktes Hans Maj:t Konungen lämna bifall; och skulle proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar, avlåtas till riksdagen.

Ur protokollet:

Gustaf Florén.

INNEHÅLL.

	Sid.
Inledning	3
Behovet av enhetlighet i undervisningsväsendets ledning	5
Sakkunniga	5
Formen för samarbetet	11
Sakkunniga	11
Särskilt yttrande av överdirektören Falk	19
Myndigheterna rörande behovet av enhetlighet och formen för samarbetet	22
Läroverksoverstyrelsen	22
Folkskolöverstyrelsen	24
Departementschefen	26
Den gemensamma skolöverstyrelsens organisation	29
Avdelningarnas förvaltningsområden	29
Sakkunniga	29
Myndigheterna	30
Departementschefen	31
Skolöverstyrelsens arbetsformer	31
Departementschefen	31
Skolöverstyrelsens arbetskrafter	31
De sakkunniga	31
Chefen	32
Avdelningschefer	32
Ledamöter	33
Läroverksavdelningen	33
Folkskolavdelningen	34
Yrkesskolavdelningen	35
Myndigheterna	35
Läroverksöverstyrelsen	25
Folkskolöverstyrelsen	36
Departementschefen	37
Sakkunniga biträden m. m.	42
Sakkunniga	42
Konsulent för husligt arbete	43
Andre bibliotekskonsulenten	44
Byggnadssakkunnigt biträde	46
Sakkunnigt biträde för trädgårdsskötsel	46
Departementschefen	49
Kan-lipersonal	51
De sakkunniga	51
Folkskolöverstyrelsen	52
Departementschefen	53

Vaktmästare.....	54
De sakkunniga	55
Departementschefen	55
Expenser m. m.	56
De sakkunniga	57
Framställningar från läroverks- och folkskolöverstyrelserna om anslag å tilläggsstat för år 1919 ..	58
Departementschefen	60
Hyra för ämbetslokaler.....	60
De sakkunniga	61
Departementschefen	61
Stat för skolöverstyrelsen.....	62
Kostnadsberäkning.....	66
Hemställan	68
